

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYSTÄ KOSKEVA ENNAKOINTI –
SUOMEN JA RUOTSIN TURVALLISUUSARVIOINTIEN VERTAILU**

Tutkielma

Kapteeniluutnantti
Hannu Roponen

Esiupseerikurssi 62
Merisotalinja

Huhtikuu 2010

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Esiupseerikurssi 62	Linja Merisotalinja
Tekijä Kapteeniluutnantti Hannu Roponen	
Tutkielman nimi ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYSTÄ KOSKEVA ENNAKOINTI – SUOMEN JA RUOTSIN TURVALLISUUSARVIOINTIEN VERTAILU	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2010	Tekstisivuja 42 Liitesivuja -
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Itämeren alueen turvallisuustilannetta ja sen kehittymistä on eri maissa arvioitu säännöllisesti. Julkisuudessa käydyin keskustelun perusteella turvallisuuden arvioinnit sisältävät laajoja eroavaisuuksia, mutta toisaalta niissä on nähtävissä myös samankaltaisuuksia. Erityisesti julkisuudessa on korostettu Venäjän intressejä omien etujen suojelemiseksi myös Itämeren piirissä. Lisäksi Venäjän ja Baltian maiden ristiriidat ovat toistuvasti nousseet esiin.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on verrata Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointeja ja löytää niistä samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Arvioiden perusteella pyritään ennakoimaan, miten Itämeren alueen turvallisuustilanne tulee 2010-luvun jälkipuoliskolla kehittymään. Tutkimuksessa perehdytään kylmän sodan päättymisen ja vuoden 2009 välillä julkaistuihin turvallisuuden arviointeihin. Ajanjakso käsittää kylmän sodan jälkeisen turvallisuuden uudelleenarvioinnin, Suomen ja Ruotsin liittymisen Euroopan unionin jäsenvaltioiksi, Baltian maiden Nato-jäsenyyden sekä vuoden 2008 elokuussa käydyin Georgian sodan.</p> <p>Tutkimuksen keskeisimpinä lähteinä käytetään Suomessa ja Ruotsissa julkaistua turvallisuusarviointeja. Materiaalia täydennetään aiheeseen liittyvillä raporteilla ja lausunnoilla. Arvioihin liitetään myös asevoimien kehittämisen tarkastelu, jolla pyritään arvioiden implisiittiseen tulkintaan.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan todeta Suomen ja Ruotsin turvallisuuskäsityksen olleen Georgian sotaa edeltävänä ajanjaksona osittain lähes identtinen, mutta erityisesti suhtautumisessa Venäjään voidaan Suomen arvioita pitää ruotsalaista arviota pidättyväisempänä. Ruotsi on vuoden 2009 aikana julkistetussa arviossaan joutunut muuttamaan aikaisempaa käsitystään turvallisuustilanteen kehittymisestä ja ennakoitavuudesta Suomea voimakkaammin. Georgian sotaa onkin seurannut turvallisuustilanteen arvioinnissa ”hämmennyksen tila”.</p> <p>Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan osoittaa Suomen ja Ruotsin arvioiden selkeimmät eroavaisuudet. Lisäksi tutkimustuloksena esitetään kolme mahdollista turvallisuustilanteen kehityksen skenaariota: myönteinen kehitys, hidas kehitys tai epäsuotuisa kehitys. Myönteisessä kehityksessä hämmennyksen tila väistyy nopeasti, ja turvallisuuden arvioinneissa palataan myönteisiin arvioihin ja pitkälle ulottuvaan ennakointiin. Hitaan kehityksen vaihtoehto on myönteisen kaltainen, mutta sen ajallinen kesto on myönteistä kehitystä pidempi. Epäsuotuisassa kehityksessä epävarmuus voimistuu ja turvallisuuskehityksen ennakointi säilyy heikkona.</p>	
<p>AVAINSANAT</p> <p>Turvallisuustilanne, turvallisuuspolitiikka, turvallisuuskehitys, ennakointi, Itämeri</p>	

ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYSTÄ KOSKEVA ENNAKOINTI – SUOMEN JA RUOTSIN TURVALLISUUSARVIOINTIEN VERTAILU

1	JOHDANTO.....	1
1.1	TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	1
1.2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN RAKENNE	3
1.3	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	4
1.4	TUTKIMUKSEN RAJAUKSET JA VIITEKEHYS.....	7
2	SUOMALAINEN ARVIO ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ	11
2.1	KYLMÄN SODAN JÄLKEEN ESITETYT ARVIOT ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ	11
2.2	HINDSIGHT-ANALYYSI.....	15
2.3	VALLITSEVA ARVIO ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ – INSIGHT-ANALYYSI.....	18
3	RUOTSALAINEN ARVIO ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ.....	22
3.1	KYLMÄN SODAN JÄLKEEN ESITETYT ARVIOT ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ	22
3.2	HINDSIGHT-ANALYYSI.....	28
3.3	VALLITSEVA ARVIO ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ – INSIGHT-ANALYYSI.....	30
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	33
4.1	SUOMEN JA RUOTSIN TURVALLISUUSARVIOINTIEN VERTAILU	33
4.2	ITÄMEREN TURVALLISUUSTILANTEEN ENNAKOINTI – FORESIGHT-ANALYYSI	35
4.3	DISKURSSI.....	41
	LÄHTEET	43

KUVALUETTELO

KUVA 1: Tutkimuksen viitekehys

TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu vuoteen 2000 saakka

TAULUKKO 2. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu 2000-2004

TAULUKKO 3. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu 2004-2008

TAULUKKO 4. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu 2008-

ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYSTÄ KOSKEVA ENNAKOINTI – SUOMEN JA RUOTSIN TURVALLISUUSARVIOINTIEN VERTAILU

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Itämeren alueella on tapahtunut huomattavia turvallisuuspoliittisia muutoksia. Varsovan Liiton hajoaminen sekä Euroopan unionin ja Naton laajeneminen ovat muuttaneet turvallisuuspoliittista asetelmaa merkittävästi. Itämeren 14 rantavaltiosta kaikki valtiot – Venäjää lukuunottamatta – kuuluvat Euroopan unioniin. Suomea, Ruotsia ja Venäjää lukuunottamatta kaikki valtiot ovat myös Pohjois-Atlantin Puolustusliiton (Nato) jäsenvaltiota. Saman ajanjakson aikana myös Itämeren kaupallinen merkitys on kasvanut merkittävästi. Erityisesti energiankuljetusten volyymi on kasvanut voimakkaasti.¹

Maantieteellisesti Itämeri on keskisyvyydeltään matala ja rannikon muodoiltaan rikkonainen sisämeri. Tästä johtuen liikenne kanavoituu useilla alueilla.² Sääolosuhteet Itämeren alueella ovat erittäin vaihtelevat. Itämeren pohjoisosissa sijaitsevat lahdet jäätyvät vuosittain, mikä rajoittaa merenkulun jäänmurtaja-avusteiseksi yleensä tammi-huhtikuun väliseksi ajaksi. Vallitseva tuuli on lounaistuuli. Syys- ja talviaikaan myrskyt Pohjois-Itämerellä saattavat olla erityisen voimakkaita.³ Edellä mainittujen seikkojen takia Itämeren aluetta voidaan liikenteellisesti pitää erityisen häiriöherkkänä. Itämeren merkittävyyttä Euroopan unionille on kuvattu vuonna 2009 julkaistussa Unionin Itämeristrategiassa. Suomessa Itämeren

¹ <http://www.itameriportaali.fi/> luettu 4.3.2010. Esimerkiksi Suomenlahdella öljykuljetusten tonnimäärä vuosien 1995 ja 2008 välillä on kasvanut enemmän kuin seitsemänkertaiseksi.

² <http://www.itameriportaali.fi/> luettu 4.3.2010 sekä Viitasalo Mikko, Österlund Bo: Muutosten Itämeri, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, N:o 5, Maanpuolustuskorkeakoulu, 1995, s. 9-13. Itämeren pinta-ala on noin 200 000 km² ja keskisyvyys vain 60 metriä. Pohjois-Itämeren alueiden keskisyvyyydet ovat Suomenlahdella 38 metriä ja Ahvenmerellä 77 metriä. Itämeren syvimmat alueet sijaitsevat Gotlannin itäpuolella (noin 450 metriä). Merkittäviä liikenteellisiä kapeikkoja Tanskan salmien lisäksi on muun muassa Suomenlahdella ja Ahvenanmerellä.

³ <http://www.itameriportaali.fi/> luettu 4.3.2010

korostunutta merkitystä vastaavasti kuvataan Valtioneuvoston 5.6.2009 antamassa selonteossa Itämeren haasteet ja Itämeripolitiikka.

Itämeren turvallisuuskehitystä on kylmän sodan päättymisen jälkeen arvioitu säännöllisesti. Julkisuudessa käydyn keskustelun perusteella turvallisuuden arvioinneissa on sekä samankaltaisuuksia että huomattavia eroavaisuuksia. Lisäksi julkisessa keskustelussa on korostettu Venäjän intressiä omien energiankuljetusten turvaamiseen sekä esitetty mahdollisuus ristiriitojen syntymiseen Venäjän ja Baltian maiden välillä.⁴ Virallisissa arvioissa Itämeren aluetta kuitenkin pidetään erittäin vakautuneena ja jopa ”maailman turvallisimpana paikkana”. Tutkimustyö käsittelee Itämeren alueen valtioiden turvallisuuspoliittisia arvioita ja ennusteita, joiden pohjalta pyritään luomaan perusteet turvallisuuskehityksen ennakkoinnille. Käsittelyssä keskitytään Suomessa ja Ruotsissa tehtyihin turvallisuuspoliittisiin arviointeihin.

Suomessa turvallisuusympäristön kehityksen suuntalinjat ja pohja strategioiden luomiselle annetaan kerran hallituskaudessa julkaistavilla Valtioneuvoston turvallisuuspoliittisilla selonteoilla. Viimeisen selonteko annettiin 5.2.2009, ja sen esipuheessa todettiin muun muassa seuraavaa: ”Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa 2009 arvioidaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kokonaisvaltaisesti ja esitetään valtioneuvoston 2010-luvun loppupuolelle ulottuvat linjaukset... Selonteossa tarkastellaan kansainvälistä toimintaympäristöä ja sen muutoksen vaikutuksia Suomeen. Tämän pohjalta esitetään turvallisuus- ja puolustuspoliittiset toimintalinjaukset sekä käytännön toimenpiteitä ja kehittämistarpeita. Selonteko luo perustaa valtioneuvoston turvallisuutta ja kansainvälisiä suhteita käsitteleville selonteolle, strategioille ja ohjelmille.”⁵

Ruotsissa turvallisuuspolitiikkaa käsitellään Suomeen verrattuna toistuvammin ja säännöllisemmin. Vuosittain julkistetaan turvallisuuspoliittinen julkilausuma, joka toimii ajankohtaisena katsauksena.⁶ Tätä täydennetään hallituksen antamilla turvallisuusstrategioilla. Lisäksi puolustuspolitiikkaa ohjataan puolustuspoliittisilla esityksillä ja niin kutsutuilla puolustuspäätöksillä, jotka antavat perusteet puolustusvoimien kehittämiseksi. Keskeisellä sijalla ovat myös puolustuskomitean antamat turvallisuuspoliittiset arviot ja katsaukset.

⁴ Ks. esimerkiksi <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Ven%C3%A4j%C3%A4+pit%C3%A4%C3%A4+It%C3%A4meren+alueella+suuret+sotaharjoitukset/1135248645646>, luettu 4.3.2010.

⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, kuvailulehti.

⁶ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/3103>, luettu 4.3.2010. Julkilausumasta on käytetty englanninkielistä termiä ”statement” tai ”announcement”.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne

Tutkimuksessa perehdytään katsaustyyppisesti Suomen ja Ruotsin turvallisuuspoliittisiin arviointeihin, ennusteisiin ja selvityksiin. Keskeisimpinä lähteinä käytetään Suomessa ja Ruotsissa laadittuja turvallisuuspoliittisia selontekoja ja näitä täydentäviä seurantaraportteja ja analyyseja. Ensisijaisia lähteitä ovat Valtioneuvoston ja Ruotsin hallituksen sekä ulko- ja puolustusministeriöiden julkaisut. Näitä täydennetään muulla aiheeseen tai tutkittavaan ajankohtaan liittyvällä aineistolla.

Tutkimuksen tarkoituksena on kansallisiin arviointeihin perehtymisen jälkeen vertailla suomalaista ja ruotsalaista aineistoa keskenään. Aineistosta pyritään löytämään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Lisäksi tutkimuksessa seurataan arvioiden pysyvyyttä sekä turvallisuustilanteen arvioinneissa tapahtuneita muutoksia. Vertailun perusteella laaditaan johtopäätöksiä siitä, miten Itämeren turvallisuustilanne tulee kehittymään lähitulevaisuudessa. Tutkimusasetelman aineiston ajallisena perspektiivinä käytetään kylmän sodan päättymisestä nykyhetkeen ulottuvaa jännettä. Turvallisuustilanteen ennakointi tähtää 2010-luvun jälkipuoliskolle.

Tutkimuksessa vastataan seuraavaan tutkimuskysymykseen:

- Miten Itämeren alueen turvallisuustilanne tulee 2010-luvulla kehittymään Suomen ja Ruotsin turvallisuuden arviointien perusteella?

Tutkimuksessa vastataan lisäksi seuraaviin, varsinaista tutkimuskysymystä tukeviin alakysymyksiin:

- Minkälaisia arvioita Suomi ja Ruotsi ovat tehneet Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä kylmän sodan päättymisen jälkeen?
- Mitkä ovat Suomen ja Ruotsin arvioiden keskeisimmät yhteneväisyydet ja eroavaisuudet?

Tutkimuksen hypoteesiksi voidaan asettaa oletama, että Itämeren strateginen asema tulee säilymään. Tähän vaikuttaa muun muassa Itämeren edelleen kasvava merkitys Venäjälle energian kuljetustienä. Lisäksi voidaan olettaa Suomen ja Ruotsin Itämeren alueen turvallisuuden arviointien poikkeavan toisistaan. Tähän viittaa Suomen ja Ruotsin 1990-luvun jälkeen tekemät erilaiset puolustusratkaisut. Erilaiset arviot perustunevat maiden erilaiseen turvallisuuspoliittiseen asemaan suhteessa Venäjään. Erilaisista arvioinneista seuraa oletama,

että Suomi ja Ruotsi kokevat turvallisuustilanteen kehittymisen erilaisina. Suomen arvioinneissa korostunee pysyvyys suhteessa Venäjään ja toisaalta itsenäisen puolustuskyvyn ylläpitäminen myös 2010-luvulla. Ruotsin osalta keskeisessä asemassa lienee turvallisuuden tekeminen osana monikansallista kriisinhallintayhteistyötä. Paikalliseen, Itämeren alueeseen sidottuun turvallisuustilanteeseen ei koettane kohdistuvan uhkia.

Tutkimus tulee muodostumaan kolmesta keskeisestä luvusta, joista kahdessa perehdytään Suomen ja Ruotsin turvallisuuspoliittiseen aineistoon ja niistä tehtyihin arvioihin Itämeren alueen turvallisuustilanteen kehittymisestä. Tutkimuksen kannalta keskeisin sisältö kuvataan tutkimuksen kolmannessa asialuvussa, jossa laaditaan yhdistelmä suomalaisista ja ruotsalaisista turvallisuusanalyseistä sekä tehdään johtopäätöksiä Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä.

Tutkimuksen ensimmäinen luku on johdanto, jossa esitellään tutkimusasetelma, tutkimuskysymykset sekä rajaukset. Lisäksi luvussa esitellään metodologinen perusta sekä kuvataan tutkimukseen liittyvän poliittisen realismin teoreettinen tausta. Tutkimuksen toisessa luvussa tarkastellaan suomalaista arvioita turvallisuustilanteen kehittymisestä Itämeren alueella. Luvussa kuvataan Suomen turvallisuustilanteen arviointeja ja niihin liittyviä käsityksiä. Lisäksi luvussa laaditaan suomalainen käsitys nykyhetken turvallisuustilanteesta, joka perustuu edeltävän tietoon. Tutkimuksen kolmannessa luvussa tarkastellaan ruotsalaista arvioita turvallisuustilanteen kehittymisestä Itämeren alueella. Edellisen luvun tapaan kolmannessa luvussa kuvataan Ruotsin turvallisuustilanteen arviointeja ja laaditaan nykyhetken liittyvä turvallisuuskäsitys. Tutkimuksen neljännessä luvussa luodaan kooste sekä esitellään johtopäätökset. Luvun ensimmäisessä osassa laaditaan yhdistelmä Suomen ja Ruotsin arvioinneista, jossa kartoitetaan arvioiden yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä pyritään selittämään syitä. Jälkimmäisessä osassa pyritään arvioimaan sotilaallisten uhkien mahdollisuuksia sekä ennakoimaan Itämeren alueen turvallisuustilanteen kehittymistä.

1.3 Teoreettiset lähtökohdat ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa perehdytään suomalaiseen ja ruotsalaiseen turvallisuuskäsitykseen turvallisuuspoliittisiin arviointeihin perustuen. Arviot ovat pääosin poliittisessa ohjauksessa laadittuja, mistä johtuen tutkimuksen teoreettisen näkökulman tulee luoda pohja ja osoittaa suunta tutkimuksen rakenteeseen ja tutkimusasetelmaan. Näkökulman valinta on nähtävissä myös tutkimuksen tutkimuskysymyksissä. Näkökulman valinnalla luodaan myös vastauksia

miksi-kysymykseen sekä perusteet syy-seuraus -suhteiden arvioinnille.⁷ Tässä tutkimuksessa näkökulman valinnan merkitystä voidaan pitää korostuneena tutkimuksen tulevaisuuteen tähtäävään tutkimusasetelman johdosta.

Tutkimuksen teoreettinen näkökulma on poliittinen realismi, jonka mukaan valtio on kansainvälisen politiikan merkittävin toimija. Kansainvälinen järjestelmä on hajautunut, eikä valtioilla ole niitä johtavaa keskusvaltaa. Valtioiden valta perustuu keskeisesti sotilaalliseen kapasiteettiin, joskin valtaa täydentää esimerkiksi väestön määrä, luonnonvarat tai laaja teollinen tuotanto. Kansainvälisen politiikan tekeminen onkin jatkuvaa kamppailua vallasta.⁸ Valtio pyrkii siis politiikallaan turvaamaan ensisijaisesti oman valta-asemansa. Valta-aseman turvaamiseksi valtiolla voi olla täydentäviä tavoitteita, esimerkiksi taloudellisen aseman kohentaminen, mutta lopulta kaikki tavoitteet tähtäävät valta-aseman säilyttämiseen tai sen lisäämiseen. Valtakamppailuun liittyy pyrkimys voimatasapainon luomiseen. Tällöin suurvaltaa vastaan toimii suurvalta tai pienempien valtioiden muodostama liittouma. Voimatasapainon ylläpitäminen estää kriisien syntymisen, sillä se ehkäisee tasavertaisten valtioiden välille syntyviä valtapyrkimyksiä. Toisaalta voimatasapainon ylläpitämisestä huolimatta kansallisvaltioilla on omia etuja, joita ne pyrkivät turvaamaan.⁹

Poliittisen realismin mukaan sodat ovat toisiaan seuraavia ilmiöitä. Sotaa ilmiönä ei voida poistaa, mutta politiikan teolla ja voimapolitiikalla ristiriitoja, konflikteja ja sotia voidaan myöhentää. Poliittisten toimijoiden päämääränä onkin kaikissa tilanteissa turvata valtion voima sekä kansallinen etu. Valtiollisen voiman lisäksi voidaan tavoitella myös yleisesti hyvinvointia, turvallisuutta ja taloudellista kasvua.¹⁰ Liittoutuminen ja toimiminen kansainvälisissä järjestöissä voidaan nähdä valtioiden oman edun tavoitteluna. Samoin kehitysavun antaminen, humanitäärinen toiminta tai vaikkapa toisen valtion avustaminen ympäristökatastrofissa liittyvät valtion omien etujen turvaamiseen. Tämä on tyypillistä juuri pienille valtioille.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Tutkimuksen tutkimusote on induktiivinen, jossa aineistosta haetaan yksityiskohtia, joiden perusteella pyritään luomaan kokonaisuuksia ja mahdollistamaan johtopäätösten teko sekä ennakointi. Tämä on mahdollista, sillä

⁷ Lintonen, Raimo: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen, Strategian laitoksen julkaisusarja 1, N:o 9, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 1996, s.18-19

⁸ Sama, s. 28-29

⁹ Sama, s. 30-31

¹⁰ Lintonen, Raimo: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen, s. 30-31 ja Morgenthau, Hans: Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace, McGraw-Hill, 1993, s. 29-30

ennustaminen ja ennakointi poikkeavat toisistaan merkittävästi. Ennustaminen on niiden tekijöiden summan arviointia, joihin esimerkiksi politiikan tekijät eivät itse kykene vaikuttamaan. Ennakointi puolestaan arvioi niitä tekijöitä, joihin poliitikot vaikuttavat.¹¹ Ennakointikaan ei välttämättä tuota oikeita johtopäätöksiä, ja ennakointiin sisältyy aina virhemahdollisuus. Ennakoinnin tuloksia voi aina myöhemmin tarkastella jälkiviisaasti. Haettaessa yksityiskohtien kautta pysyviä tekijöitä sekä muuttuvia ilmiötä voidaan kuitenkin luoda riittävä perusta tulevaisuuden ennakoinnille, joka tukee asetettua hypoteesia¹²

Tutkimusmenetelmänä tullaan käyttämään Hindsight, Insight, Foresight -analyysia. Menetelmässä kuvataan tiedon kertyminen aikajanana, jossa tutkijan tiedon karttuminen edellyttää aina edeltävän tiedon ymmärtämistä ja analysointia. Tällöin tutkimuksen aikana kartoitetaan mennyt tieto (Hindsight), jonka jälkeen luodaan nykyhetken (Insight) aineiston perusteella peruste tulevaisuuden ennakoinnille (Foresight).¹³ Foresight-ajattelun lähtökohtana on, että nykyisyys ja tulevaisuus liittyvät kiinteästi toisiinsa. Tieto käsitetään havaittavissa olevina yksittäisinä tietoina, jotka yhdistetään tietämykseksi. Tietämyksen kautta saavutetaan ymmärrys, joka mahdollistaa ennakoinnin. Ennakoinnilla tarkoitetaan trendien kehittymistä tietyllä todennäköisyydellä rajatun ajanjakson kuluessa. Ennakointiin liittyy menneen tiedon, nykyhetken sekä tulevan tiedon arviointi. Tulevaisuuden kuvaaminen kuuluu ennakointiin.¹⁴ Menetelmän katsotaan yleisesti soveltuvan hyvin tulevaisuuden ennakointiin ja sen avulla pystyttäneen implisiittiseen tulkintaan.

Hindsight-analyysissä kartoitetaan tutkimuksen tarkastelujaksoon sisältyvä mennyt tieto. Aineistosta pyritään löytämään selkeitä yhteneväisyyksiä ja jatkumoa, trendejä, joiden perusteella luodaan käsitys nykytilan syntyyn vaikuttaneista tekijöistä.¹⁵ Analyysi päättyi vuoteen 2008. Menneen tiedon tarkastelussa haasteen muodostaa tiedon valikointi ja näkökulma sekä tekijät, joiden valossa mennyttä tietoa rajataan. Poliittisen realismin näkökulmasta maailma myös toistaa itseään. Myös tämä vaikeuttaa menneen tiedon ajallista rajaamista, mutta toisaalta helpottaa trendien havaitsemista. Implisiittisen havainnoinnin helpottamiseksi analyysin yhteydessä tarkastellaan myös puolustusvoimien kehittämistä ja rakenteellisia muutoksia.

¹¹ Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden kohteena, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 1998, s. 22-23

¹² Sama, s. 24-29

¹³ Dos Auli Keskinen muistio 5.10.2004, materiaali tekijän hallussa

¹⁴ http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/03_tieteenalakohdaiset/02_tulevaisuudentutkimus/, luettu 5.10.2009 ja 5.11.2009. Metodix on riippumaton ja voittoa tavoittelematon tieteellisten menetelmien ja julkaisujen kokoelmakirjasto, jonka luotettavuutta on yleisesti pidetty hyvänä.

¹⁵ Dos Auli Keskinen muistio 5.10.2004, materiaali tekijän hallussa

Insight-analyysissä tarkastellaan saavutetun ymmärryksen kautta nykytilaa sekä erityisesti niitä syitä, jotka ovat aiheuttaneet nykyisyyden tilanteen muodostumisen.¹⁶ Keskeisintä on löytää nykyhetkeen vaikuttavia trendejä. Tutkimuksessa nykytilana käsitetään vuoden 2009 aikana vallinnutta tilannetta. Insight-analyysi liitetään tutkimuksessa tiiviisti nykyisen arvioinnin analysointiin.

Foresight-analyysi luo kehyksen tulevaisuuden ennakkoinnille. Ennakointiin kyetään Insight-tiedon perusteella, jolloin analyysissä saavutettu tietämys jalostetaan ymmärrykseksi. Tämä luo mahdollisuuden tarkastella tulevaisuutta sekä laatia vaihtoehtoisia ennusteita.¹⁷ Ennakointiin on vaikea liittää ajallista päämäärää, mutta Foresight-analyysin käyttö rajoittaa arvioinnin ulottamisen 2010-luvun jälkipuoliskoa pidemmälle.

1.4 Tutkimuksen rajaukset ja viitekehys

Tutkimuksen kohdetta voidaan pitää laajana. Molempien tutkittavien valtioiden – Suomen ja Ruotsin – turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on Itämeren aluetta laajempi. Näkökulma korostuneesti ruotsalaisissa arvioinneissa. Suomalaisissa arvioissa korostuneesti Venäjän strategisten alueiden, muun muassa Kuolan niemimaan, turvallisuuskehityksen arviointi. Tutkimuksessa keskitytään kuitenkin vain suorasti tai epäsuorasti Itämeren alueen turvallisuustilanteeseen viitattuihin arviointeihin. Tällöin Venäjän kehitykseen liittyvät arvoinnit nousevat keskeiselle sijalle.

Tutkimus on ajallisesti rajattu kylmän sodan päättymisestä nykyhetkeen. Kylmän sodan päättymishetkeä ei voida yksiselitteisesti kuvata, mutta yleisesti hyväksyttävää on ajoittaa kylmän sodan päättymisen 1990-luvun alkuun.¹⁸ Nykyhetken kuvaamisella pyritään kuvamaan tutkimuksen ajankohdan vallitseva tilanne. Se on tutkimuksen kannalta keskeistä, mutta nykyisyys ei saa liian voimakkaasti läsnä. Edellä mainitun johdosta tutkimuksen aineiston ajallinen rajausta ajoittuu 1990-luvun alkuvuosista vuoteen 2009. Tutkimuksen ajallinen rajausta kattaa vain kylmän sodan jälkeisen lyhyehkön ajanjakson, mutta itseään toistavien ilmiöiden valossa on kuitenkin mahdollista tehdä luotettavia johtopäätöksiä.¹⁹

¹⁶ Dos Auli Keskisen muistio 5.10.2004, materiaali tekijän hallussa

¹⁷ Sama

¹⁸ Kerttunen, Mika (toim.): Uudet uhkat?, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 2007, s. 6. Kerttunen käsittelee kylmän sodan päättymisen ajankohdan määrittämisen problematiikkaa.

¹⁹ Lintonen, Raimo: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen, s. 28-29. Poliittisen realismin mukaan politiikan ilmiöt ja erityisesti sodat ovat toisiaan seuraavia ja toistuvia tapahtumia.

Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat turvallisuustilanne, turvallisuuspolitiikka ja puolustuspolitiikka sekä näihin liittyvät uhkamallit. Turvallisuustilanteella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan yhteiskunnan perustoimintoihin vaikuttavaa tilannetta. Tällöin turvallisuustilanne voidaan jakaa normaalitilanteeseen, normaalitilanteen häiriötilaan sekä poikkeustilaan.²⁰ Turvallisuuspolitiikalla on yleisesti tarkoitettu niitä toimenpiteitä, joilla vastataan valtion turvallisuuteen kohdistuvaan sotilaalliseen tai poliittiseen uhkaan.²¹ Kenttäohjesäännön yleisen osan mukaan turvallisuuspolitiikan tehtävänä on ”mahdollistaa tehokas puolustautuminen parantamalla puolustusedellytyksiä kansainvälisen yhteistyön keinoin”. Puolustuspolitiikka vastaavasti on ”sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviä ja yleisjärjestelyjä koskevaa valmistelua, päätöksentekoa ja poliittista ohjausta” ja se sisältää kaikki sotilaallisen maanpuolustuksen eri alat.²² Uhkamallit ovat yleisellä tasolla laadittuja kuvauksia turvallisuustilanteen vaikuttavista tekijöistä. Uhkakuva vastaavasti täydentää laadittuja uhkamalleja ja yksilöi uhkan luonteen uhkamallia tarkemmin.²³ Käsitteiden tulkintaan liittyen on huomattava, että määritelmät ovat kansallisia, ja että ne poikkeavat osittain myös Suomen ja Ruotsin välillä.

Poliittisessa keskustelussa – sekä Suomessa että Ruotsissa – turvallisuutta on tarkasteltu laajan turvallisuuden käsitteen näkökulmasta. Suomessa käsitettä on selvitetty muun muassa viimeisimmässä Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen strategiassa. Laajan turvallisuuden käsitteen voidaan katsoa perustuvan strategioissa mainittuihin uhkiin ja uhkamalleihin, joista voidaan esimerkkeinä mainita ympäristöön tai väestön liikkumiseen liittyvät uhkat taikka kansalaisten ”terveyden ja toimeentuloturvan häiriintyminen”.²⁴ Laajan turvallisuuden käsitteen mukaan uhkat voivat esiintyä yksittäisinä ilmiöinä tai ne voivat laajemmin liittyä toisiinsa. Uhkien ilmenemisessä saattaa olla yllättäviä ja vaikeasti ennakoitavia tekijöitä.²⁵ Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen strategiassa määritetään edelleen, että Valtioneuvoston turvallisuuspoliittisessa selonteossa käsitellään turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ”säännöllisesti ja laajasti”.²⁶ Tässä korostuneet selontekojen vakiintunut asema suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa.

²⁰ Kenttäohjesääntö yleinen osa, Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet, 2008, s. 107

²¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, s. 9

²² Kenttäohjesääntö yleinen osa, Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet, 2008, s. 107 ja 101

²³ Sama, s. 26-27

²⁴ Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen strategia, s. 11

²⁵ Sama, s. 11

²⁶ Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen strategia, s. 13

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa laajan turvallisuuden käsite määritellään seuraavasti: ”Laaja turvallisuus kattaa sellaiset turvallisuuskysymykset, jotka kehittyessään saattavat muodostua uhkiksi ja aiheuttaa merkittävää vaaraa tai haittaa Suomelle, väestölle tai suomalaisen yhteiskunnan elintärkeille toiminnoille. Tällaiset laaja-alaiset turvallisuusuhkat ovat joko aktiivista toimintaa kuten esimerkiksi sotilaallisen voiman käyttö, terrorismi ja tietoverkkojen häirintä tai tahattomia tapahtumia kuten sähköverkon laajat toimintahäiriöt, tai luonnon ääri-ilmiöitä.”²⁷ Laajan turvallisuuden käsite on siis valtioiden rajat ylittävää ja se kattaa eri tekijöitä ympäristökysymyksistä aseelliseen voimankäyttöön. Vuoden 2009 selontekoa käsitelleessä arvioinnissa Limnell ja Raitasalo jakavat turvallisuuskäsityksen uhat ”ihmisten aiheuttamiin” ja ”tahattomasti tapahtuviin”. Lisäksi voidaan nähdä myös kolmas ulottuvuus, jolla ei ole suoria vaikutuksia Suomeen. Limnellin ja Raitasalon mukaan laajaan turvallisuuskäsitykseen voidaan sisällyttää monitahoisesti ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden uhkia. Merkittävää tällöin on se, että niihin on kyettävä vastaamaan puolustuspoliittisin keinoin.²⁸

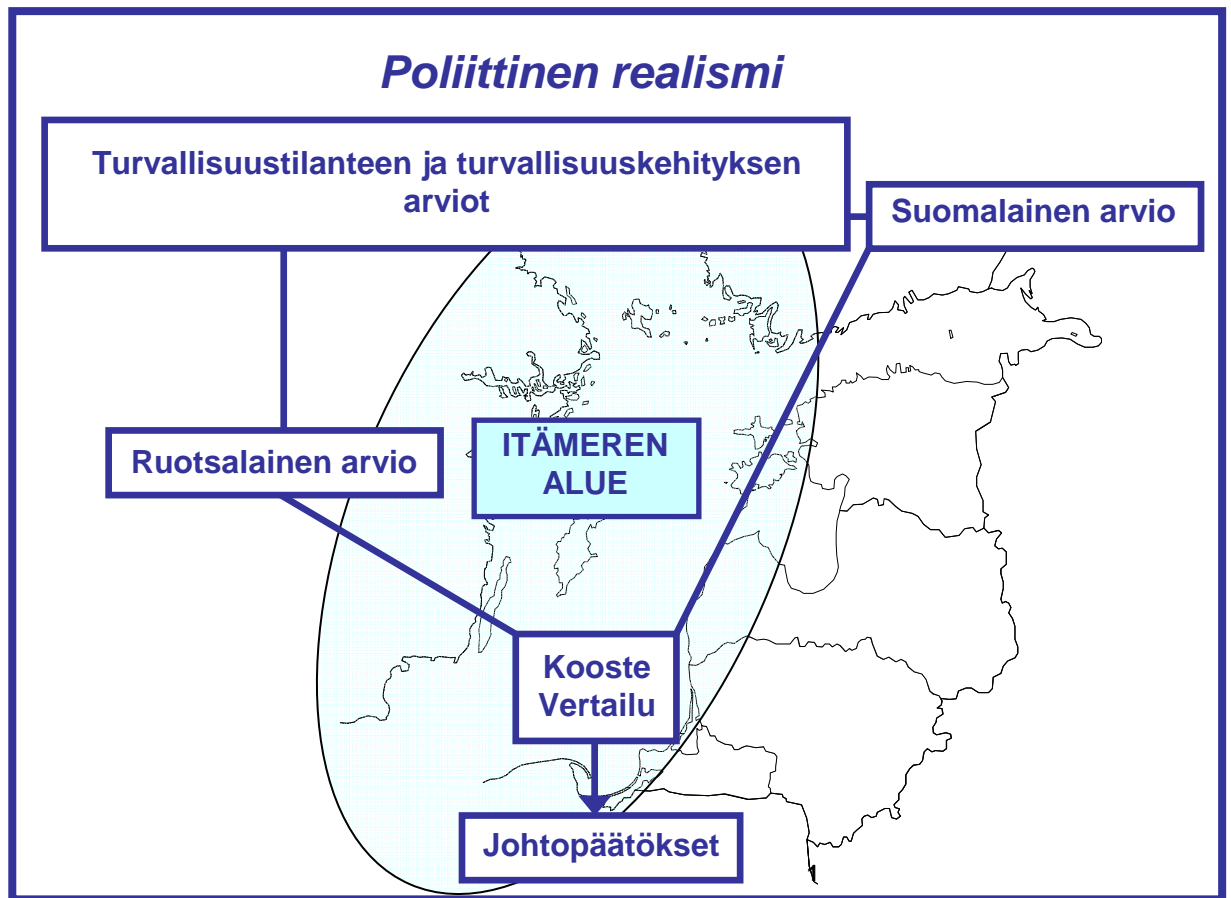
Tarkasteltaessa laajan turvallisuuden käsitettä poliittisen realismin näkökulmasta voidaan tehdä kaksi johtopäätöstä. Ensinnäkin, poliittisen realismin mukaan valtioiden olemassaoloa uhkaa toisten valtioiden valtapyrkimykset. Täten uhka muodostuu valtioiden väliseksi ja valtion sisäinen uhka ei ole merkittävä. Toisaalta valtioiden vallan muodostuminen muodostuu useista, osin jopa vaikeasti määritetyistä osakokonaisuuksista, joista keskeisin sotilaallinen voima. Tästä syystä valtioiden suurin tarve on sotilaallisen voiman ylläpito, ja mikäli uhkan ei katsota vaarantavan sotilaallista kapasiteettia, ei se myöskään vaaranna valtion olemassaoloa. Valtiolla on toki myös tarve omien etujen säilyttämisellä, mikä saattaa aiheuttaa välillisiä toimenpiteitä. Edellä mainituista syistä johtuen tutkimuksessa rajataan laajan turvallisuuden käsite kokonaiskäsitteenä tutkimuksen ulkopuolelle. Aineiston arvioinneissa tarkastellaan vain niitä valtion turvallisuuteen kohdistuvia uhkia, joihin kyetään vastaamaan puolustuspolitiikalla. Jakoa laajaan turvallisuuteen tai perinteiseen turvallisuuskäsitykseen ei tehdä.

Tutkimuksen viitekehys perustuu Suomen ja Ruotsin turvallisuuspoliittisiin arvioihin, joissa kuvataan Itämeren alueeseen vaikuttavien arviointien kokonaisuus poliittisen realismin

²⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, s. 129

²⁸ Limnell, Jarno ja Raitasalo, Jyri: Selonteko 2009. Turvallisuuden uudelleen arviointia, Julkaisusarja 4, työpapereita N:o 29, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2009, s. 2-4

näkökulmassa. Arvioiden koosteessa haetaan yhteneväisyyksiä sekä eroavaisuuksia ja niiden valossa laaditaan johtopäätöksiä, jotka vastaavat tutkimuksen varsinaiseen pääkysymykseen.

Kuva 1. Tutkimuksen viitekehys.

Tutkimuksen viitekehystä havainnoimalla voidaan todeta, että tutkimusta on mahdollista laajentaa tarkastelemalla useampien maiden uhka-arvioita. Liittämällä esimerkiksi Viro tarkastelun kohteeksi nousee Venäjä sekä Naton rooli Itämerellä eri näkökulmasta arvioitavaksi. Toisaalta tutkimusta on mahdollista laajentaa tarkastelemalla tutkittavaa ilmiötä eri teoreettisen näkökulman – esimerkiksi liberalismin – kautta, ja vertailemalla näkökulmien tuloksia keskenään.

2 SUOMALAINEN ARVIO ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ

2.1 Kylmän sodan jälkeen esitetyt arviot Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä

Ensimmäinen turvallisuuspoliittinen selonteko julkaistiin 6.6.1995 otsikolla ”Turvallisuus muuttuvassa maailmassa - Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat”. Selonteko oli lajissaan ensimmäinen ja se keskittyi myöhemmistä selonteista poiketen ainoastaan turvallisuuspolitiikkaan. Selonteon julkaisuhetkellä Suomi oli ollut Euroopan unionin jäsen noin viiden kuukauden ajan. Selonteossa onkin voimakkaasti painotettu unionin jäsenyyden sekä Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestön merkitystä turvallisuuspolitiikan kokonaisuuteen esimerkiksi vakaussopimuksen kautta. Vakaussopimus kohdistui Suomen näkökulmasta lähialueen, erityisesti itsenäistyneiden Baltian maiden vakauden luomiseen.²⁹ Lisäksi selonteossa kuvataan Suomen ja Pohjoismaiden suhdetta sekä arvioidaan sotilaallisen liittoutumisen eri ulottuvuuksia.³⁰

Selonteossa mainitut uhkat voidaan tiivistää Venäjän demokratiakehityksen jatkuvuuteen sekä Baltian maiden tilanteen kehittymiseen. Lisäksi Naton laajeneminen nähdään Suomen lähialueeseen kohdistuvana uhkana, sillä Venäjän mukaan Naton laajeneminen uhkaa Venäjän sitoutumista TAE-sopimukseen ja ydinaseiden riisuntasopimukseen.³¹ TAE-sopimus toisaalta tuo lisäjoukkoja ja aseita Suomen lähialueille. Selonteossa mainitaan lisäksi erikseen Venäjän ilmoitus ydinaseiden ensikäytön oikeudesta, mutta ydinaseiden käyttöä ei yleisesti pidetä uhkana.³² Suomen joutumista aseelliseen konfliktiin pidetään kylmän sodan tilannetta epätodennäköisempänä. Itämeren osalta todetaan, että Suomenlahden strateginen merkitys säilyy huolimatta siitä, että asevarustuksen lukumäärä ja taso ovat kylmän sodan aikaisesta tasosta laskeneet. Venäjän laivastotukikohtien poistuminen Baltian maiden alueelta lisää sotilaallista liikennettä Itämerellä. Itämeren turvallisuustilanteen osalta merkittävänä pidetään myös Kaliningradin aluetta ja sen vakautta.³³

Toinen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko annettiin 17.3.1997. Ensimmäisestä selonteosta poiketen sisältyi tähän selontekoon myös puolustuspoliittinen aspekti. Tästä syystä

²⁹ Turvallisuus muuttuvassa maailmassa - Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 1/1995, 1995, s.11-13

³⁰ Sama, ks. esimerkiksi s. 6 ja 33-34

³¹ Sama, s. 33

³² Sama, s. 27-28

³³ Sama, s. 28-30

johtuen selonteon rakenne myös poikkeaa edellisestä selonteosta. Selonteon johdannossa todetaan yleisesti, että edellisen selonteon jälkeen turvallisuusympäristössä ei ole tapahtunut merkittäviä, turvallisuuspolitiikan perusrakenteeseen vaikuttavia muutoksia.³⁴ Turvallisuusympäristön kehityksen kannalta keskeisiksi tekijöiksi selonteossa erikseen mainitaan Euroopan unioni, Venäjä ja Nato sekä asevalvonta ja sotilaallinen kriisinhallinta.³⁵

Turvallisuuspoliittiset uhkat ovat vuoden 1997 selonteossa pääosin edellisen selonteon kaltaisia. Huomiot ydinaseiden käytöstä ovat säilyneet ennallaan. Erityistä huomiota selonteossa kiinnitetään edelleen Baltian maiden mahdolliseen Nato-jäsenyyteen ja sen vaikutukseen Suomen lähialueen turvallisuustilanteeseen.³⁶ Itämeren tilaa kuvataan selonteossa termillä ”Itämeren uusi tilanne”. Keskeiset Itämeren turvallisuustilanteen vakautumiseen johtaneet syyt ovat kylmän sodan jälkitilanteeseen liittyvät muutokset sekä erityisesti Suomen ja Ruotsin jäsenyydet Euroopan unionissa.

Järjestyksessä kolmas selonteko julkaistiin 13.6.2001. Selonteossa tunnustetaan kylmän sodan päättymisen jälkeisen turvallisuusympäristön muutosten pysyvyys ja todetaan suursodan uhkan olevan Euroopassa pieni.³⁷ Yleisesti voidaan todeta, että vuoden 2001 selonteko oli luonteeltaan väliselonteko ja edellisen selonteon jatkumo. Myöskään turvallisuusympäristöä tai sen kehitystä ei juuri arvioida edellistä selonteosta poikkeavalla tavalla. Selontekoa ja sen käsittelyä leimasi myös syyskuun 11. päivän terrori-iskut ja niiden vaikutus turvallisuuskehitykseen.

Turvallisuuspoliittiset uhkat tiivistyvät myös tässä selonteossa Baltian maiden mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukseen Itämeren turvallisuusympäristöön. Selonteossa jopa ennakoidaan Venäjän sotilaallisen väliintulon mahdollisuus, mikäli Naton laajeneminen jatkuu entisen Neuvostoliiton alueille.³⁸ Edellisen selonteon arvio Venäjän reaktiosta oli selkeästi varovaisempi. Kokonaisuudessaan Naton laajeneminen on yksi useista Venäjän ja Baltian maiden välille jännitteitä aiheuttavista tekijöistä. Muita tähän vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi vähemmistöky symykset Baltiassa sekä Euroopan unionin laajeneminen, joka vaikeuttaa edelleen Venäjälle tärkeän Kaliningradin alueen asemaa. Tällä on suora vaikutus

³⁴ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 1/1997, 1997, s. 6

³⁵ Sama, s. 15

³⁶ Sama. Venäjän kielteistä suhtautumista Naton mahdolliseen laajenemiseen korostetaan selonteossa erikseen, ks. esimerkiksi s. 24

³⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 2/2001, 2001, s. 10

³⁸ Sama, s. 25

myös Suomenlahden ja pohjoisen Itämeren sotilaalliseen tilanteeseen. Selonteossa pidetäänkin välien edelleen kiristymistä merkittävänä uhkana.³⁹ Toinen Itämeren alueeseen kohdistuva turvallisuuspoliittinen uhka kohdistuu Venäjän epäsuotuisaan kehitykseen. Poliittisen ja taloudellisen kehityksen todetaan olleen suotuisaa, mutta toisaalta niissä on nähtävissä huomattavia epävarmuustekijöitä. Selonteossa mainitaan myös Venäjän pyrkimys lisätä vaikutusvaltaansa erityisesti omilla lähialueilla.⁴⁰ Itämeren piirissä tämä on nähtävissä lisääntyvänä sotilaallisena läsnäolona sekä Kaliningradin alueen merkityksen korostumisena.

Eduskunnan turvallisuuspoliittisen valiokunnan 14.12.2001 jättämässä mietinnössä kritisoidaan selonteon turvallisuusympäristön analyysiä liian optimiseksi. Mietinnössä kuitenkin todetaan Itämeren alueen turvallisuuskehityksen olleen suotuisaa ja luonteeltaan pysyvää. Naton laajenemisen vaikutusta ei pidetä yhtä merkittävänä kuin selonteossa. Sen sijaan uhkana pidetään jännitteen lisääntymistä Kaliningradin alueen erityisaseman vuoksi.⁴¹ Lisäksi erityisenä uhkana pidetään geostrategisia uhkia, jolloin kansainvälisen tilanteen kiristyminen aiheuttaisi Suomen joutumisen sotatoimialueeksi. Suomen kannalta geostrategisina uhkasuuntana mietinnössä pidetään erityisesti Itämeren aluetta.⁴²

Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä asetettiin 13.6.2002 valvomaan parlamentaarisesti edellisenä vuonna julkaistun selonteon toteutumista. Lisäksi seurantaryhmän tehtävänä oli seurata turvallisuusympäristöä ja arvioida sen kehitystä sekä antaa suosituksia seuraavaksi julkaistavaan selontekoon.⁴³ Seurantaryhmän 9.3.2004 julkistetussa raportissa arvioitiin Baltian maiden Nato-jäsenyyden vaikutuksen olevan ennakoitua pienempi.⁴⁴ Toisaalta raportissa korostettiin Venäjän kykyä sotilaallisen voiman käyttöön lähialueelle sekä halua kasvattaa vaikutusvaltaansa. Tästä esimerkkeinä mainitaan muun muassa Venäjän asevoimien uudistetun doktriinin mukaiset käyttöperiaatteet ennalta ehkäiseviin iskuihin, strategisten kuljetusteiden suojaamiseen sekä ulkovenäläisten oikeuksien suojelemiseen.⁴⁵ Itämeren piirissä tämä saattaisi kohdistua Baltiassa olevan venäläisvähemmistön puolustamiseen tai Suomenlahden öljysatamista lähteneiden energiakuljetusten suojaamiseen. Raportissa on

³⁹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 2/2001, 2001, s. 24-25. Selonteon mukaan ”keskeinen Itämeren alueen turvallisuuskehityksen häiriötekijä” on, että Venäjän ja Baltian maiden kahdenvälisissä suhteissa on jatkuvasti kitkaa.

⁴⁰ Sama, s. 27-28

⁴¹ Eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintö 2/2001. Lähde on luettu HTML-muodossa, minkä takia viittauksissa ei ole sivunumeroita.

⁴² Sama

⁴³ Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 9/2004, 2004, s. 19

⁴⁴ Sama s. 48. Raportin mukaan Venäjän vastustus on pienentynyt merkittävästi, mikä heijastuu koko prosessin vaikutukseen Itämeren alueen turvallisuustilanteeseen.

turvallisuushkiin liitetty myös tietoverkkohyökkäyksien uhka sekä informaatioidankäynnin mahdollisuus osana nykyaikaista sodankäyntiä.⁴⁶

Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko annettiin Eduskunnalle 24.9.2004. Selonteko ottaa aikaisempia selontekoja laajemmin kantaa myös sisäisiin ja laajoihin turvallisuushkiin. Sotilaalliselta kannalta katsottuna Suomen turvallisuuspoliittinen asema on selonteon mukaan muuttunut aikaisempaa vaikeammaksi hallita huolimatta siitä, että lähialueen vakaus on kasvanut. Lähialueen vakauden kasvuun vaikuttaneita tekijöitä ovat Baltian maiden jäsenyydet Euroopan unionissa ja Natossa sekä Venäjän positiivinen sisäinen kehitys.⁴⁷

Turvallisuuspoliittiset uhkat kohdistuvat myös tämän selonteon arvion mukaan Venäjän ja Baltian maiden välille mahdollisesti syntyviin jännitteisiin. Mahdollisia tekijöitä jotka voivat vaikuttaa tilanteen kiristymiseen ovat ratkaisemattomat vähemmistökysymykset Virossa ja Latviassa sekä Kaliningradin alueen erityisasema. Suomenlahden ja Itämeren asema energiankuljetustienä on edelliseen selontekoon nähden korostunut. Venäjän suotuisan kehityksen jatkumista pidetään Itämeren turvallisuusympäristön kehitykselle erityisen merkittävänä. Suomen kannalta lähialueen vakaus on selonteon mukaan kasvanut.⁴⁸ Tähän on erityisesti vaikuttanut Baltian maiden jäsenyydet Natossa ja Euroopan unionissa. Toisaalta selonteko painottaa Pietarin ja energiankuljetusten alati kasvavaa merkitystä Venäjälle.⁴⁹ Tämä on nähtävissä myös taloudellisina investointeina Pietarin alueelle sekä Venäjän halukkuutena alueen sotilaalliseen kapasiteetin ylläpitoon ja kehittämiseen.

Eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintö vuoden 2004 selonteosta jätettiin 16.12.2004. Valiokunnan mukaan turvallisuusympäristö Suomen lähialueella on selonteossa kuvatulla tavalla edelleen vakautunut, mutta kansainvälinen toimintaympäristö on maailmanlaajuisesti tullut entistä vaikeammaksi hallita ja ennustaa. Lähialueen turvallisuuskehityksen osalta merkittävää on Venäjän kehitys sekä Itämeren alueen merkityksen kasvu.⁵⁰ Mietinnössä korostetaan Venäjän riippuvuutta energianviennistä saatavista tuloista sekä Venäjän halukkuutta edelleen kasvattaa vaikutusvaltaansa. Venäjän nähdään myös omaavan kasvavan

⁴⁵ Turvallisuuspoliittisen seurantar ryhmän raportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 9/2004, 2004, s. 33

⁴⁶ Sama, ks. esimerkiksi s. 20

⁴⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 6/2004, 2004, s. 73

⁴⁸ Sama, s. 66-67

⁴⁹ Sama, s. 66-69

⁵⁰ Eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintö 1/2004. Lähde on luettu HTML-muodossa, minkä takia viittauksissa ei ole sivunumeroita.

sotilaallisen voiman Suomen lähialueella.⁵¹ Mietinnössä yhdytäänkin selonteossa arvioitua turvallisuusympäristön kehitykseen. Mietintö painottaa myös epäsymmetrisiä uhkia, joista merkittävin on informaatioidankäynnin eri muodot.⁵²

Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti julkistettiin 27.6.2008. Toimikunta oli asetettu 20.9.2007 ja sen tehtävät olivat käytännössä identtiset edellisen seurantaryhmän tehtäviin.⁵³ Raportin mukaan turvallisuusympäristö on selonteon julkistamisen jälkeen edelleen kehittynyt myönteisempään suuntaan. Suomeen ei raportin mukaan kohdistus sotilaallista uhkaa. Merkittävin tähän vaikuttanut tekijä on Venäjän myönteinen taloudellinen kehitys, joka on perustunut raaka-aineiden maailmanlaajuisesti korkeaan hintaan. Itämeren alueen merkitys on toisaalta tätä kautta korostunut, mutta Venäjän keskinäisriippuvuus Euroopan unioniin on lisännyt vakautta Itämeren alueella.⁵⁴ Euroopan unioni on myös Suomen turvallisuuden kannalta merkittävä ja uhkia pienentävä tekijä. Keskeisimmäksi epävarmuustekijäksi raportissa mainitaan, että Venäjän tilanteen kehittymisen ennakoiti lähitulevaisuutta pidemmälle ajanjaksolle sisältää merkittäviä epävarmuustekijöitä. Tämä voi aiheuttaa esimerkiksi poliittista painostusta Itämeren alueella, lähinnä Baltian maita kohtaan. Painostus voisi raportin mukaan olla luonteeltaan myös sotilaallista. Venäjän sotilasdoktriinia pidetään kuitenkin puolustusellisenä.⁵⁵ Raportin mukaan keskeisin uhka Suomea kohtaan muodostuukin epäsymmetrisistä uhkista.

2.2 Hindsight-analyysi

Tarkasteluajanjaksolla Suomessa laaditut arviot ja ennusteet turvallisuustilanteesta poikkeavat toisistaan vain vähän, ja ajanjaksoa onkin leimannut myönteisen kehityksen ilmapiiri. Kokonaisuudessaan arviot turvallisuustilanteesta voidaan jakaa kolmeen kategoriaan, joista kaksi ensimmäistä liittyy Venäjän tilanteeseen. Ensinnäkin, turvallisuustilanteen muutos kylmän sodan jälkeisestä vastakkainasettelusta nykyiseen tilanteeseen aiheutti arvioiden mukaan merkittävän ristiriidan. Erityisesti Venäjän suhtautuminen Naton laajenemiseen koettiin ongelmalliseksi. Lisäksi Euroopan unionin laajentuminen aiheutti lähinnä Kaliningradin alueeseen liittyvän epävarmuustekijän. Venäjän reaktiota Baltian maiden Nato-jäsenyyteen voidaan pitää kuitenkin pidättyväisenä ja keskeisimmät epävarmuustekijät ovat

⁵¹ Eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintö 1/2004. Arvio perustuu asevoimille osoitettujen määrärahojen kasvuun.

⁵² Sama

⁵³ Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti 2008, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 8/2008, 2008, s. 9

⁵⁴ Sama, s. 42-52

⁵⁵ Sama, s. 25-27

liittyneet venäläisvähemmistön oikeuksiin. Tämä kysymys on tarkasteluajanjakson päättyessä edelleen ratkaisematta.

Toinen merkittävä epävarmuustekijä tarkasteluajanjakson arvioinneissa on liittynyt Venäjän taloudelliseen ja poliittiseen kehitykseen sekä sen jatkuvuuteen. Taloudellisella kehityksellä on ollut suoria vaikutuksia Itämeren alueen turvallisuustilanteeseen. Toisaalta myönteinen taloudellinen kehitys voidaan nähdä vakauttavana tekijänä, mutta erityisesti energiakuljetusten merkityksen kasvu on lisännyt Suomenlahden ja Itämeren strategista merkitystä Venäjän näkökulmasta. Kuljetukset ovat erittäin häiriöherkkiä ja tähän liittyen arvioinneissa on esitetty mahdollisuus Venäjän ja muiden valtioiden ristiriitatilanteen syntymiseen. Vuoden 2004 selonteossa arvioitiin Venäjän käyttävän tarvittaessa jopa sotilaallista voimaa etujensa turvaamiseen. Venäjän myönteisen talouskehityksen nähtiin myös lisäävän federaation asevoimien rahoitusta. Asevoimien kykyä on pidetty rajallisena, mutta toimintakykyä ei kuitenkaan ole kiistetty.

Kolmantena seikkana tarkasteluajanjakson arvioinneista voidaan nostaa esille epäsymmetristen uhkien merkityksen kasvu. Tämä trendi on ollut nähtävissä vuoden 2004 selonteosta alkaen ja sen voidaan osin katsoa jopa syrjäyttäneen perinteisen aseellisen voiman käytön uhkan. Esimerkkinä tästä voidaan mainita vuoden 2008 selonteon arvio siitä, että suoraa sotilaallista uhkaa ei ole, vaan uhka muodostuu poliittisesta ja sotilaallisesta painostuksesta sekä epäsymmetrisistä uhkista. Tarkastelujaksolla uutena ilmiönä nousi esille myös ei-valtiollisten toimijoiden nouseminen uhkaksi.

Puolustusvoimien kehittämisen painopiste vuoden 1997 selonteon mukaan on strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyssä. Keskeisimpiä kehitettäviä kohteita ovat maavoimiin muodostettavat valmiusprikaatit. Lisäksi osana muita muutoksia liitetään merivoimat ja rannikkotyöstö yhteen meripuolustuksesta vastaavaksi kokonaisuudeksi. Koko puolustusvoimien sodan ajan vahvuutta pienennetään 540 000 sotilaasta 430 000. Reservin koko kuitenkin vastaa Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen torjuntaan tarvittavan henkilöstön määrää. Selonteon mukaan pienentyvän reservin kokoa kompensoidaan varustuksen tasoa nostamalla.⁵⁶

⁵⁶ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 1/1997, 1997, s. 78-83

Reservin pienentäminen kohdistettiin luonnollisesti heikoimmin varustettuihin yksiköihin. Tästä syystä muutosten vaikutuksen voidaan arvioida olevan kuitenkin suhteellisen vähäinen ja sodan ajan reservin koko viittaa edelleen laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaan. Meripuolustuksen kehittämisen tavoitteena on vastaavalla tavalla maihinnousun torjuntakyvyn kasvattaminen. Huomattavaa on myös ilmapuolustuksen suorituskyvyn kasvu käynnissä olevan Hornet-hankinnan myötä.

Vuoden 2001 selonteon mukaan puolustusvoimien kehittäminen tähtää edellisen selonteon mukaisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn kehittämiseen. Kaikkien puolustushaarojen valmiusyhtymien materiaalista valmiutta kehitetään edelleen. Toisaalta sodan ajan joukkojen lukumäärää supistetaan asteittain siten, että vuoden 2008 loppuun mennessä vahvuus on enää 350 000 henkilöä. Selonteon mukaan ”laajamittaisen hyökkäyksen ennalta ehkäisyn ja torjunnan kykyä ylläpidetään riskien ja uhkien arvioituja muutoksia vastaavasti”.⁵⁷

Vuoden 2004 selonteossa puolustusvoimien kehittämiseksi annetaan useita uusia suuntaviivoja. Selonteon mukaan puolustuksen kehittämisen painopiste 2010-luvulla koostuu yhteiskunnalle keskeisten kohteiden ja elintärkeiden toimintojen suojaamisesta yhdessä muiden viranomaisten kanssa. Myös asymmetristen uhkien torjuntakykyä ja osallistumista kansainväliseen kriisinhallintaan korostetaan. Laajamittaisen hyökkäyksen torjuntakykyä ei enää painoteta, joskin se edelleen mainitaan yhdeksi kehittämisen kohteeksi osana strategisen iskun torjuntaa. Sodan ajan puolustusvoimat koostuvatkin noin 100 000 sotilaan vahvuisista operatiivista joukoista ja 250 000 vahvuisista alueellisista joukoista. Lisäksi selonteossa mainitaan, että 2010-luvulla varaudutaan edelleen sodan joukkojen lukumäärän pienentämiseen.⁵⁸

Tarkasteluajanjakson aikana puolustusvoimien kehittäminen voidaan jakaa kahteen kehitystrendiin, ensinnäkin aseellisen reservin pienenemiseen ja joukkorakenteen kehittämiseen sekä toisaalta puolustusvoimien käyttöperiaatteiden muutokseen. Sodan ajan joukkojen pientyminen on erityisesti kohdistunut maavoimien reserviin, mutta myös merivoimien ja siihen liitetyn rannikkotyökistön sodan ajan organisaatiota on pienennetty. Esimerkkinä mainittakoon sodan ajan reservin vahvuuden muutos 530 000 sotilaasta 350 000 sotilaaseen vuosien 1997 ja 2004 selontekojen välillä. Tässä heijastunee myös yleinen sodan

⁵⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 2/2001, 2001, s.44-51

kuvan muutos ja yleismaailmallinen asevoimien kehittämisen trendi,⁵⁹ mutta toisaalta on nähtävissä selkeä arvio aseellisen hyökkäyksen uhkan pienentymisestä. Uhkakuvien osalta muutos ajoittui vuoden 2001 selontekoon, jossa uhkamalliksi ei enää esitetty laajamittaista hyökkäystä sellaisenaan. Uhkamallin muutos on luettavissa myös puolustusvoimien muussa kehittämissä.

Tarkasteltavan ajanjakson viimeisimmissä turvallisuuspoliittisissa arvioissa korostetaan suoran sotilaallisen voimankäytön epätodennäköisyyttä. Sotilaallinen voimankäyttö nähdään korkeintaan osana sotilaallista painostusta. Voimankäytön sijasta korostetaan uusia uhkia, joista keskeisimmän uhkan Itämeren alueella muodostavat epäsymmetriset uhat sekä informaatio- ja tietoverkkosodankäynti. Jälkimmäisiä voidaan ajatella käytettävän osana poliittista ja sotilaallista painostusta. Johtopäätöksenä voidaan kuitenkin todeta, että Suomen geopoliittinen erikoisasema Venäjän naapurina tunnustetaan. Venäjää pidetään myös sotilaallisena uhkatekijänä ja aseellista voimankäyttöä pidetään tarkastelujakson lopulla mahdollisena. Tästä syystä johtuen alueellisesta puolustusjärjestelmästä, yleisestä asevelvollisuudesta ja laajasta reservistä ei ole luovuttu. Puolustusvoimissa on toteutettu poliittisen ohjauksen kautta merkittävä rakennemuutos, mutta varsinaista transformaatiota voidaan pitää rajallisena.

2.3 Vallitseva arvio Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä – Insight-analyysi

Vallitseva arvio Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä perustuu pääosin vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon sekä siihen liittyneisiin keskusteluihin ja analyyseihin. Selonteko julkaistiin 5.2.2009 ja sen valmisteluun ovat näin ollen vaikuttaneet elokuussa 2008 käyty Georgian sota sekä syysystä 2008 alkaen voimakkaasti syventynyt maailmanlaajuinen talouskriisi.⁶⁰ Georgian sota lienee osaltaan vaikuttanut siihen, että Venäjän tilannetta ja politiikkaa on käsitelty poikkeuksellisen laajasti.

Selonteon mukaan turvallisuuspoliittinen tilanne Suomen lähialueella on muuttunut. Itämeren turvallisuustilannetta pidetään edelleen vakaana, mutta selonteossa esitetyn arvion mukaan

⁵⁸ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 6/2004, 2004, s. 97-104

⁵⁹ Sodan ja taistelun kuvan muutosta on käsitelty esimerkiksi evl Kyösti Halonen kirjoituksessaan Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisussa Suomen turvallisuusympäristö 2000-luvun alussa. Halosen mukaan sodan kuvan muutos on aiheutunut sekä yhteiskunnallisesti että teknisestä kehityksestä. Muutos on aiheuttanut joukkojen lukumäärän pienentymisen sekä korostaa taistelutilan ja tiedon hallintaa sekä yksittäisen sotilaan monikäyttöisyyttä ja ammattitaitoa.

⁶⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, s. 3

jännite ja mahdollisuus sotilaalliseen voimankäyttöön ovat Suomen lähialueella lisääntyneet. Lisäksi korostuneina turvallisuushkina voidaan pitää tietoverkkohyökkäyksiä sekä poliittista ja sotilaallista painostusta. Painostamiseen saattaa liittyä esimerkiksi energian jakelun häiriöiden aiheuttamista.⁶¹ Kaikki edellä mainitut liittyvät Viron ja Venäjän väliseen ”patsaskiistan” sekä erityisesti Georgian kriisin jälkeiseen turvallisuustilanteen uudelleen arviointiin.

Venäjän muodostama sotilaallinen uhka on selonteon mukaan edelleen pieni, mutta erityisesti Georgiassa käyty sota on osoittanut Venäjän halun ja kyvyn käyttää tarvittaessa myös sotilaallista voimaa. Selonteossa todetaankin, että Venäjä pyrkii voimakkaasti palauttamaan alueellisen suurvallan aseman. Venäjä haluaa myös lisätä vaikutusmahdollisuuksiaan omaan turvallisuusympäristöön. Lisäksi Venäjä tulee tarvittaessa käyttämään sotilaallista voimaa myös oman alueen ulkopuolelle. Itämeren aluetta ja erityisesti sen asemaa strategisena kuljetustienä pidetään Venäjän kannalta keskeisenä. Itämeren asemaa korostaa myös valmisteltu kaasuputkihanke. Itämerellä on selonteon mukaan myös sotilaallinen ulottuvuus, mikä on nähtävissä Venäjän pyrkimyksenä vahvistaa Itämeren laivastoaan.⁶² Selonteon mukaan Venäjä ei tunne Suomea kohtaan epäluuloja, mutta toisaalla selonteossa myös mainitaan, että ”sotilaallisen voiman käytön tai sillä uhkaamisen mahdollisuutta ei myöskään voida kokonaan sulkea pois”.⁶³ Arvio poikkeaa merkittäväällä tavalla edellisen, vuonna 2004 julkaistun selonteon arviosta.

Selonteon lähetekeskustelussa pääministeri Matti Vanhanen nosti esille muun muassa lähialueen yhteistyön merkityksen korostumisen nähtävillä olevassa tulevaisuudessa. Ulkoasiainministeri Alexander Stubb painotti muuttunutta ja uutta turvallisuustilannetta. Keskustelussa tuli esille myös Venäjän ja Baltian maiden, erityisesti Viron, kiristynyt suhde sekä Venäjän aikomus edelleen nostaa puolustusmäärärahoja nykytasosta. Lisäksi keskustelussa todettiin, että Venäjän lähialuepolitiikka kohdistuu suorasti Suomea kohtaan, ja että tätä voidaan pitää merkittävänä uhkana.⁶⁴

Eduskunnan ulkoasianvaliokunnan mietintö jätettiin 10.6.2009. Valiokunnan mukaan turvallisuusympäristön kuvaus on selonteossa jäänyt liian yleiselle tasolle. Lisäksi valiokunta

⁶¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, s. 52-54

⁶² Sama, s. 41 sekä 56

⁶³ Sama, s. 64

⁶⁴ Lähetekeskustelu, Eduskunnan täysistunto, 11.2.2009. Lähde on luettu HTML-muodossa, minkä takia viittauksissa ei ole sivunumeroita.

kiinnittää huomion siihen, että Ahvenmaan erityisasemaa ei selonteossa käsitellä lainkaan. Valiokunta kuitenkin pitää Ahvenmaan demilitarisointia ja neutralisointia yleisesti Itämeren alueen turvallisuutta lisäävänä ja vakauttavana tekijänä.⁶⁵ Venäjän asemaa ja kehitystä arvioidaan mietinnössä neutraalisti. Taloudellisen kehityksen arvioinnin voidaan nähdä olevan taluskriisin johdosta haastavaa. Lisäksi on vaikea arvioida taloudellisen tilan vaikutuksia asevoimien resursointiin. Valiokunta kuitenkin toteaa Venäjän olevan enemmän riippuvainen Euroopan unionista kuin Unionin jäsenmaat Venäjästä. Puolustusvaliokunta toteaa lausunnossaan ulkoasianvaliokunnalle, että Venäjä ei muodosta Suomelle sotilaallista uhkaa. Toisaalta puolustusvaliokunta tunnustaa Venäjän politiikan, jonka mukaan Venäjällä on oikeus voimankäyttöön myös oman alueensa ulkopuolelle omien elintärkeiden etujen suojaamiseksi.⁶⁶ Itämeren alueen turvallisuustilannetta valiokunta kuvaa vakaaksi ja edelleen kehittyneeksi. Puolustusvaliokunnan mukaan Itämeren turvallisuustilanteen kannalta keskeistä on jatkossakin sen korostuva merkitys energian kuljetustienä.⁶⁷ Tässäkin viitataan osaltaan Venäjän kaasuputkihankkeeseen.

Selonteon palautekeskustelussa käytettiin muutamia huolestuneita, jopa kriittisiä puheenvuoroja Venäjään liittyen. Lisäksi Venäjän intressit Itämeren alueella aiheuttivat keskustelua. Kokonaisuudessaan selonteon ja siihen annetun mietinnön yleisiä turvallisuuteen liittyviä kuvauksia ei kuitenkaan kiistetty.⁶⁸ Yleistäen voidaan myös todeta, että Suomea vastaan kohdistuvia turvallisuuspoliittisia uhkia käsiteltiin sekä lähete- että palautekeskustelussa huomattavan vähän, ja että Eduskunnan antamien lausuntojen ja mietinnön mukaan Venäjän ja Georgian välinen sota ei juuri vaikuta Suomen ja Itämeren alueen turvallisuustilanteeseen.

Selonteon valmisteluun liittyen on huomattava Georgian sodan vaikutus turvallisuustilanteen arviointiin. Erityisesti tämä on nähtävissä verrattaessa lausuntoja ennen sotaa ja välittömästi sen jälkeen. Pääministeri Matti Vanhanen totesi puheessaan Keskustan ulko- ja turvallisuuspoliittisessa seminaarissa 2.4.2008 Suomen turvallisuuspoliittisen aseman ja lähiympäristön olevan vakaampi kuin aikaisemmin. Turvallisuustilanteen vakauteen on Vanhasen mukaan vaikuttanut Naton ja Euroopan unionin laajentuminen. Toisaalta Vanhanen painotti Suomen asemaa Venäjän naapurina sekä esitti huolen Venäjän hitaasta

⁶⁵ Eduskunnan ulkoasianvaliokunnan mietintö 5/2009. Lähde on luettu HTML-muodossa, minkä takia viittauksissa ei ole sivunumeroita.

⁶⁶ Eduskunnan puolustusvaliokunnan lausunto 4/2009. Lähde on luettu HTML-muodossa, minkä takia viittauksissa ei ole sivunumeroita.

⁶⁷ Sama

⁶⁸ Palautekeskustelu, Eduskunnan täysistunto, 16.6.2009. Lähde on luettu HTML-muodossa, minkä takia viittauksissa ei ole sivunumeroita.

yhteiskunnallisesta kehityksestä. Vanhasen mukaan Suomen joutuminen aseellisen hyökkäyksen kohteeksi ei ole todennäköistä.⁶⁹ Keskustan eduskuntaryhmän kesäkokouksessa 25.8.2008 Vanhanen kuitenkin joutui toteamaan Venäjän toimien vaikuttaneen myös pohjoisen Euroopan turvallisuuspolitiikkaan. Lisäksi Vanhanen kritisoi Venäjän voimakeinoja ylimitoitetuiksi sekä osoitti pettymyksensä siihen, että Venäjä käyttää asevoimia ulkopoliittikkansa osana. Tämä tulee Vanhasen mukaan väistämättä vaikuttamaan myös Venäjän ja Euroopan unionin välisiin suhteisiin.⁷⁰ Vanhasen sodan jälkeistä kritiikkiä Venäjää kohtaan voidaan pitää voimakkaana.

Ulkoasianministeri Alexander Stubb esitteli Georgian sodan jälkeisen arvion suurlähettiläspäivillä 25.8.2008. Stubbin mukaan Venäjä ei muodosta Suomelle uhkaa, mutta Venäjän Georgiassa aloittamaa voimapolitiikkaa voidaan pitää huolestuttavana ja käänteentekeväenä.⁷¹ Puolustusministeri Jyri Häkämies painotti puheessaan 189. Maanpuolustuskurssin avajaisissa Venäjän ja Georgian välisen sodan jälkeisiä johtopäätöksiä, joista keskeisimpänä Häkämies pitää toimintaympäristön muuttumista ja muutosten nopeutta.⁷² Tämä lienee vaikuttanut myös Häkämiehen 191. Maanpuolustuskurssin avajaisissa esittämään arvioon siitä, että sotilaallinen hyökkäys Suomeen on mahdollinen. Häkämiehen mukaan myös muut turvallisuushkat tulee suunnittelussa ottaa huomioon, mutta puolustuksen mitoittamisen tulee perustua aseellisen hyökkäyksen ennaltaehkäisykyvyn luomiseen.⁷³ Häkämiehen esittämät arviot ovat johdonmukaisia ja niiden mukaisesti Venäjän aseellisen hyökkäyksen mahdollisuus on edelleen olemassa.

Vuoden 2009 selonteon mukaan puolustusvoimia kehitetään vastamaan ensisijaisesti niitä vaatimuksia, joita hyökkäyksen torjunta edellyttää.⁷⁴ Myös tässä suhteessa vuoden 2009 selonteko poikkeaa vuoden 2004 selonteosta. Muita kehittämisen osa-alueita ovat edelleen keskeisten alueiden suojaaminen ja toimintojen turvaaminen sekä viranomaisyhteistyövalmiuksien kehittäminen. Sodan ajan joukkojen lukumäärä ei lähiaikana merkittävästi pienene. Operatiivisten joukkojen ja johtoportaiden lukumäärää ja organisaatiota tarkastetaan. Alueellisten joukkojen kehittämiseksi esitetään lisärahoitusta ja joukkojen

⁶⁹ Pääministeri Matti Vanhasen puhe Keskustan turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa seminaarissa 2.4.2008

⁷⁰ Pääministeri Matti Vanhasen puhe Keskustan eduskuntaryhmän kesäkokouksessa 25.8.2008

⁷¹ Ulkoasiainministeri Alexander Stubbin puhe suurlähettiläspäivillä 25.8.2008

⁷² Puolustusministeri Jyri Häkämiehen puhe 189. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 22.9.2008

⁷³ Puolustusministeri Jyri Häkämiehen puhe 191. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 9.11.2009

⁷⁴ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, s. 111

kehittäminen ajoittuu vuosien 2012-2016 väliselle ajalle.⁷⁵ Tämä myös osaltaan osoittaa halukkuutta ylläpitää aseellisen hyökkäyksen torjuntaan tarvittava joukkorakenne.

3 RUOTSALAINEN ARVIO ITÄMEREN ALUEEN TURVALLISUUSKEHITYKSESTÄ

3.1 Kylmän sodan jälkeen esitetyt arviot Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä

Ruotsin hallitus antoi 12.9.1996 valtiopäiville käsiteltäväksi turvallisuus selvityksen otsikolla ”Totalförsvaret i förnyelse”. Selvitys painottui Ruotsin puolustusvoimien ja kokonaisuomaanpuolustuksen kehittämiseen, mutta se otti myös kantaa kylmän sodan jälkeiseen turvallisuuspoliittiseen ympäristöön ja sen vaikutuksiin Ruotsin puolustuksen kehittämiseksi. Selvityksessä arvioidaan Venäjän vakauttaneen asemansa paikallisena suurvaltana. Toisaalta Venäjän alkanutta yhteistyötä länsimaiden kanssa pidetään positiivisena. Asevoimien tilaa pidetään heikkona ja kehitystä vähäisenä. Selvityksen mukaan tämän kaltainen kehitys johtaa asevoimien tilan voimakkaaseen heikkenemiseen.⁷⁶

Selvityksen mukaan kylmän sodan päättymisen ei vakauttanut Itämeren alueen poliittista tai taloudellista tilannetta. Keskeisimmät turvallisuusuhat liittyvät TAE-sopimuksen mukaiseen Venäjän asemateriaalin sijoittumiseen Itämeren lähialueelle sekä toisaalta Kaliningradin alueen tilanteeseen.⁷⁷

Seuraava turvallisuus selvitys jätettiin valtiopäiville 4.3.1999. Selvityksen otsikko oli ”Förändrad omvärld - omdanad försvar”, ja se kuvaa Ruotsin turvallisuuspoliittisen ympäristön muutosta edellistä selvitystä laajemmin ja seikkaperäisemmin. Kokonaisuudessaan Ruotsin turvallisuus tilanteen todetaan kohentuneen Venäjän epävarmasta kehityksestä huolimatta. Selvityksessä mainitaan Baltian maiden pyrkimys Euroopan unionin ja Naton jäseniksi. Unionin laajeneminen nähdään vakauttavana ja myös Venäjää hyödyttävänä tekijänä.⁷⁸ Venäjän sisäinen ja taloudellinen kehitys koetaan ongelmalliseksi. Lisäksi Venäjällä on intressejä puolustaa ulkomailla asuvien venäläisten etuja. Venäjän todetaan vastustavan Baltian maiden Nato-jäsenyyttä sekä vaativan itselleen vapauden sijoittaa TAE-

⁷⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009, 2009, s. 113-116

⁷⁶ Totalförsvaret i förnyelse - etapp 2, Regeringens proposition 1996/97:4, s. 40-43. Regeringens proposition -asiakirjoista on tutkimusraportissa käytetty termiä turvallisuus selvitys.

⁷⁷ Sama, s. 43-45

⁷⁸ Förändrad omvärld - omdanad försvar, Regeringens proposition 1998/99:74, s. 13

sopimuksen perusteella asemateriaalia myös maan luoteisosiin.⁷⁹ Asevoimien kehitys nähdään hitaana ja asevoimien toimintakyvyn nähdään vaarantuneen. Taistelukykyisten yksiköiden määrää pidetään pienenä, tosin maahanlasku- ja erikoisjoukkojen taistelukyky on ylläpidetty. Itämeren laivaston tehtävinä nähdään tukikohtien puolustaminen, tiedustelu sekä merikuljetusten suojaaminen.⁸⁰

Itämeren turvallisuustilanteen nähdään vakiintuneen. Venäjän kyky suorittaa sotilaallinen operaatio Itämeren alueella on selvityksen mukaan 1990-luvun puoliväliä pienempi. Toisaalta Venäjällä uskotaan olevan kyky vahvistaa asevoimiaan poliittisen tilanteen mahdollisesti kiristyessä. Konkreettisenä uhkana nähdään poliittinen tai sotilaallinen painostus. Lisäksi mahdollisena uhkana ovat Baltian maihin kohdistuvat sotilaalliset toimet, joilla olisi merkittäviä vaikutuksia myös Ruotsia kohtaan. Selonteon mukaan Ruotsia vastaan on mahdollista toimia myös poikkeavin keinoin, esimerkiksi informaationsodankäynnin keinoja käyttäen. Uhkana nähdään myös Venäjän taktiset ydinaseet Itämeren alueen läheisyydessä.⁸¹ Selvityksen mukaan Ruotsia vastaan ei kuitenkaan kohdistus sellaista sotilaallista uhkaa, joka tähtäisi Ruotsin miehittämiseen. Tämä toki edellyttää Ruotsin puolustuksen ylläpitämistä nykytasolla.⁸² Tästä huolimatta selvityksen arvion mukaan turvallisuustilanteeseen vaikuttaa useita myös sotilaallisia tekijöitä. Sotilaallisten uhkien osalta Itämeren alueen merkitys on korostunut.

Parlamentaarisen seurantaryhmänä toimivan puolustuskomitean (Försvarsberedningen) tehtävänä on seurata turvallisuuspoliittista ympäristöä, arvioida sen kehittymistä sekä ylläpitää turvallisuuspoliittista keskustelua. Komitea julkaisi 30.9.1999 raportin, jossa analysoitiin keväällä annettua turvallisuusselvitystä sekä pyrittiin täydentämään selvityksen kuvaamaa turvallisuuspoliittista ympäristöä. Venäjän tilanne kuvattiin raportissa edelleen epävakaaaksi. Tähän vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa maan heikko taloudellinen tilanne sekä Kaukasiassa jatkuva kriisi.⁸³ Ruotsin turvallisuustilanne on raportin mukaan säilynyt Venäjän epävarmasta tilanteesta huolimatta vakaana.⁸⁴ Venäjää pidetään kuitenkin selkeänä uhkana ja tähän saattaa liittyä myös sotilaallisen voiman käyttöä.⁸⁵ Kokonaisuudessaan komitean kanta kuitenkin on, että selvityksen mukaiseen turvallisuusympäristön kuvaukseen ei ole tarve tehdä korjauksia.

⁷⁹ Förändrad omvärld - omdanat försvar, Regeringens proposition 1998/99:74, s. 24-25, 28

⁸⁰ Sama, s. 38-39

⁸¹ Sama, s. 39-42

⁸² Sama, s. 41

⁸³ Europas säkerhet - Sveriges försvar, Rapport från Försvarsberedningen Ds 1999/55, s. 27-28

⁸⁴ Sama, s. 51

⁸⁵ Sama, s. 55

Hallituksen turvallisuusselvitys ”Det nya försvaret” julkaistiin edellisen selvityksen jälkeen 25.11.1999 ja se perustui keväällä annettuun turvallisuusselvitykseen. Asiakirja on luonteeltaan puolustuspoliittinen, mutta siinä kuvataan myös turvallisuusympäristöä. Uusia, edellisestä turvallisuusselvityksestä tai puolustuskomitean raporteista poikkeavia näkökulmia ei kuitenkaan esitetty.⁸⁶ Selvitystä täydentää puolustusministeriön julkaisu ”Sweden’s Security in the 21st Century”, jossa muun muassa mainitaan, että Venäjän sotilaallista kykyä voidaan pitää rajoittuneena. Lisäksi maiden välisiä poliittisia erimielisyyksiä ei voi pitää niin vakavina, että ne voisivat johtaa konfliktiin. Edellä mainituista syistä johtuen laajamittainen hyökkäys Ruotsiin ei ole mahdollinen. Julkaisussa mainitut uhkat voidaan tiivistää Ruotsia vastaan kohdistuvaksi painostukseksi tai asymmetriseksi uhkaksi.⁸⁷

Puolustuskomitean 2.3.2001 julkaiseman raportin ”Gränsöverskridande sårbarhet - gemensam säkerhet” mukaan turvallisuustilanne Ruotsin lähialueella ja Itämeren alueella on edelleen parantunut. Puolan Nato-jäsenyyden katsotaan vahvistavan Itämeren alueen vakautta. Potentiaaliset uhkat Itämeren alueella liittyvät lähinnä Baltian maiden ja Venäjän suhteisiin, johon liittyvät kysymykset venäläisvähemmistön asemasta sekä Kaliningradin alueen erikoisasemasta.⁸⁸

Valmiutta asevoimien käyttöön Itämeren piirissä pidetään kuitenkin rajallisena. Ruotsia vastaan voi kuitenkin kohdistua yllättäviä, mutta rajoitettuja, lähinnä ilma- ja merivoimien suorittamia iskuja. Aseellisenä uhkana pidetään myös ydinaseita ja muiden keinojen, esimerkiksi informaatioodankäynnin, käyttöä. Raportin mukaan Venäjän joukkojen laadullinen kehitys ei ole edennyt ja määrä on edelleen pienentynyt Itämeren lähialueella. Venäjän Itämeren laivastolla on puolustuksellinen rooli.⁸⁹

Puolustuskomitean seuraava raportti julkaistiin 27.2.2003 ja se kattoi edellisen raportin ja alkuvuoden 2003 välisen ajanjakson. Raportin mukaan Naton laajeneminen on lisännyt Itämeren alueen turvallisuustilannetta ja liittänyt alueen tiiviimmin eurooppalaisen ja euro-atlanttisen turvallisuuden piiriin. Lisäksi Baltian maita ei enää voida pitää sotilaallisena tyhjiönä. Venäjä on raportin mukaan hyväksynyt Viron, Latvian ja Liettuan jäsenyydet

⁸⁶ Det nya försvaret - Regeringens proposition, 1999/2000:30, s. 22. Asiakirjassa lähinnä toistetaan edellisissä turvallisuusselvityksissä kuvattu turvallisuustilanne.

⁸⁷ Sydow, Björn von: Sweden’s Security in the 21st Century, Regeringskansliet, 1999. s. 19-20. Björn von Sydow toimi julkaisun julkistamisajankohtana Ruotsin puolustusministerinä.

⁸⁸ Gränsöverskridande sårbarhet - gemensam säkerhet, Rapport från Försvarsberedningen Ds 2001:14, s. 85-89

⁸⁹ Sama, s. 94-97

Natossa. Näiden seikkojen perusteella sotilaallinen tilanne lähialueella on muuttunut merkittävästi.⁹⁰ Raportissa esitetyn arvioin mukaan Itämeren alueelle ei syntyne uhkaa, joka kohdistuisi pelkästään yhtä valtiota kohtaan, vaan turvallisuustilanteen heikkeneminen liittyy aina laajempaan kokonaisuuteen.⁹¹ Kokonaisuudessaan raportissa esitetyn arvion mukaan Ruotsia kohtaan ei esiinny – vuoden 2001 arvion mukaisesti – seuraavaan kymmeneen vuoteen sotilaallista uhkaa. Kuitenkin Ruotsin turvallisuuden kannalta on keskeistä turvallisuusympäristön seuraaminen mahdollisten muutosten varalta.⁹²

Venäjän tilannetta pidetään raportissa vakiintuneena ja tästä johtuen myös Venäjän toiminnan ennakoiminen on helpompaa. Raportin mukaan Venäjän kehitystä sekä taloudellisesti, sisäpoliittisesti että ulkopoliittisesti voidaan pitää positiivisena.⁹³ Tästä huolimatta etenkin Kaliningradin alueeseen kiinnitetään erityistä huomiota ja venäläisvähemmistön asemaa Baltiassa pidetään ongelmallisena. Raportissa todetaan myös, että Venäjän kannalta turvallisuuspoliittinen mielenkiinto painottuu muualle kuin Itämeren alueelle. Venäjä käsityksen mukaan alueelliset kriisit ovat luonteeltaan paikallisia ja aseelliselta voimaltaan pieniä.⁹⁴ Venäjän asevoimien reformin tavoitteena on sellaisen sotilaallisen voiman luominen, joka mahdollistaa Venäjän nousun euro-aasialaiseksi suurvallaksi.⁹⁵ Itämeren piirissä ja lähialueilla tämä merkinnee keskeytyneenä olevien alushankkeiden jatkamista sekä keskeisimpien joukkojen, esimerkiksi merijalkaväkiyksiköiden, jatkokehittämistä. Raportissa tosin mainitaan myös, että taloudellinen tilanne Venäjällä ei mahdollista kuin yksittäisten hankkeiden toimeenpanon.

Puolustuskomitea julkaisi kesäkuussa 2003 edelliseen raporttiin perustuvan puolustuspoliittisen raportin otsikolla ”Vårt militära försvar - vilja och vägval”. Raportin johdannossa todetaan kyseisen raportin olevan täydentävä asiakirja keväällä julkaistuun puolustuskomitean raporttiin. Väli raportin julkaisuun lienee vaikuttanut muun muassa Yhdysvaltojen johtaman koalition toteuttaman hyökkäys Irakiin. Raportin mukaan Itämeren alueen turvallisuustilanne on vuoden 2003 kevään aikana muuttunut positiiviseen suuntaan.⁹⁶ Venäjän tilannetta kuvataan myös tässä raportissa aikaisempaa arviota positiivisemmin. Raportissa kuitenkin todetaan Venäjällä edelleen vallitsevan epävarma tilanne. Tämä

⁹⁰ Säkrare granskning - osäker värld. Försvarsberedning omvärldsanalys Ds 2003:8, s. 16-17 sekä 84

⁹¹ Sama, s. 17

⁹² Sama, s. 27-28

⁹³ Sama, s. 17, 27 ja 156-158

⁹⁴ Sama, s. 155-164, 171-172

⁹⁵ Sama, s. 168

⁹⁶ Vårt militära försvar - vilja och vägval. Ds 2003:34, s. 11-12

vaikuttaa myös asevoimien kehittämiseen, mikä nähdään edellisten arvioiden tapaan hitaana.⁹⁷ Tämä analyysi yhdistyy arvioon siitä, että Ruotsia kohtaan ei kohdistu kymmeneen vuoteen sotilaallista uhkaa.

Puolustuskomitean 1.7.2004 julkaisema raportti ”Försvar för en ny tid” painottuu puolustuspolitiikkaan ja puolustusvoimien kehittämiseen. Raportista on myös käytetty nimeä puolustuspäätös ja sen vaikutukset ulottuvat 2010-luvulle. Raportin mukaan turvallisuuspoliittinen tilanne on kuvattu puolustuskomitean aikaisemmissa raporteissa. Turvallisuustilanteesta ei esitetä varsinaisesti uusia näkökulmia, mutta raportissa tehdään kuitenkin joitain johtopäätöksiä.⁹⁸ Lisäksi raportissa toistetaan arvio siitä, että lähimpään kymmeneen vuoteen Ruotsia vastaan ei kohdistu sotilaallisen hyökkäyksen uhkaa. Tämä kuitenkin edelleen edellyttää lähialueen turvallisuusympäristön huolellista seuraamista.⁹⁹

Vuonna 2006 julkaistun turvallisuusstrategian ”En strategi för Sveriges säkerhet” johdannossa todetaan turvallisuustilanteen kehittyneen entistä moniulotteisemmaksi ja vaikeammaksi hallita ja ennustaa.¹⁰⁰ Asiakirjaa voidaan pitää kokonaisturvallisuuden strategiana ja se perustuu laajan turvallisuuden käsitteeseen. Laajan turvallisuuskäsityksen mukaiset uhkat ovatkin strategiassa korostuneessa asemassa. Puolustuskomitean näkemyksen mukaan Ruotsin joutuminen aseellisen hyökkäyksen kohteeksi ei ole todennäköistä.¹⁰¹

Puolustuskomitea julkaisi seuraavan turvallisuustilannetta käsittelevän raportin 4.12.2007. Raportin otsikko oli ”Säkerhet i samverkan” ja siinä esitetään globaalien trendien lisäksi myös laajahko katsaus Venäjän tilanteeseen sekä Ruotsin lähialueisiin. Uhkien kehittymisen osalta raportti toistaa turvallisuusstrategiassa esitetyn arvion siitä, että turvallisuustilanne on muuttunut aikaisempaa hallitsemattommaksi ja vaikeammin ennustettavaksi. Raportti toistaa myös näkökulman, jonka mukaan yksittäisen valtion joutuminen hyökkäyksen kohteeksi Euroopassa ei ole mahdollista.¹⁰² Raportissa kiinnitetään edelleen huomio myös TAE-sopimuksen prosessin jatkuvuuteen sekä esitetään huoli kemiallisten ja ydinaseiden leviämisestä erityisesti ei-valtiollisten toimijoiden käsiin. Terrorismin uhkaa pidetään alhaisena, mutta raportin mukaan terrori-iskun mahdollisuutta ei voida sulkea pois. Myöskään informaatioidankäynnin kohdistumista Ruotsia vastaan ei pidetä mahdottomana.¹⁰³

⁹⁷ Vårt militära försvar - vilja och vägval. Ds 2003:34, s. 12-13

⁹⁸ Försvar för en ny tid. Ds 2004:30, s. 37-38

⁹⁹ Sama, s. 40-41

¹⁰⁰ En strategi för Sveriges säkerhet. Försvarsberedningens förslag till reformer Ds 2006:1, s. 11-12

¹⁰¹ Sama, s. 20

¹⁰² Säkerhet i samverkan, Försvarsberedningens omvärldsanalys, Ds 2007:46, s. 7-8

¹⁰³ Sama, s. 14-22

Raportissa todetaan Venäjän olevan alueellinen suurvalta. Globaalina suurvaltana Venäjää ei pidetä – huolimatta Venäjän asemasta maailman suurimpana energian toimittajana. Venäjän talouden kehitystä pidetään myönteisenä, mutta sen todetaan edelleen perustuvan raaka-aineiden korkeaan maailmanmarkkinahintaan. Venäjän riippuvuus energian viennistä on lisännyt Venäjän kiinnostusta Itämeren alueeseen. Raportissa todetaan, että tämä lisää myös Ruotsin osalta Itämeren alueen merkitystä. Lisäksi raportissa todetaan Venäjän sisäpoliittisen kehityksen olevan hidasta ja korruption ja venäläisen nationalismin kasvun olevan huolestuttavaa.¹⁰⁴ Taloudellisen tilanteen vahvistumisen todetaan heijastuneen myös asevoimien kehittämiseen. Raportissa esitetyn arvion mukaan Venäjällä on vain rajallinen kyky sotilaallisiin operaatioihin oman alueen ulkopuolella. Lisäksi raportissa todetaan, että asevoimien kehittämisen painopiste on strategisten ydinaseiden kehittämisessä ja nopean valmiuden joukkojen kehittämisessä. Asevoimien uudistuksista ja materiaalisen valmiuden kehittymisestä huolimatta Venäjä tulee edelleen ylläpitämään suuren reserviläisarmeijan.¹⁰⁵ Venäjän ja Tšetšenian välisen konfliktin lientymisestä huolimatta Venäjän sisäisen turvallisuustilanteen katsotaan erityisesti muualla Kaukasiassa heikentyneen. Ruotsin kannalta oleellista kuitenkin on, että Venäjä on itse arvioinut uhkaavimmiksi alueikseen Luoteis- ja Kaakkois-Venäjän alueet.¹⁰⁶ Venäjän ulkopoliitikassa on nähtävissä halu palata suurvallaksi.

Turvallisuustilannetta Ruotsin lähialueella ja erityisesti Itämeren alueella pidetään parempana kuin koskaan aikaisemmin. Itämeren alueen valtioilla on raportin mukaan samanlaiset taloudelliset ja turvallisuuspoliittiset intressit. Euroopan unionin ja Naton laajeneminen ovat edelleen vaikuttaneet turvallisuustilanteen parantumiseen merkittävällä tavalla.¹⁰⁷ Itämeren alueella oleva sotilaallinen kapasiteetti on pienentynyt. Tämä saattaa tosin jopa lisätä alueellista jännitettä, sillä Venäjällä on raportin mukaan vain rajallinen kyky merellisten tehtävien täyttämiseen.¹⁰⁸

Itämeren alueen merkittävin turvallisuusvaje on Venäjän ja Puolan sekä Venäjän ja Baltian maiden välillä vallitseva epäluottamus. Venäjän ja Baltian maiden suhteiden normalisointia ovat haitanneet edelleen epäselvä kysymys venäläisvähemmistön asemasta sekä erityisesti

¹⁰⁴ Säkerhet i samverkan, Försvarsberedningens omvärldsanalys, Ds 2007:46, s. 33-34 sekä s. 115-116

¹⁰⁵ Sama, s. 35 ja 132-133. Raportissa käytetään termiä "en miljonarmé av mobiliseringskaraktär". Raportin mukaan aseteollisuuden kehittäminen ja tuotanto painottuvat omien asevoimien varustamiseen, ks. s. 122-123

¹⁰⁶ Sama, s. 127-131

¹⁰⁷ Sama, s. 41-43 ja 151-153

¹⁰⁸ Sama, s. 160

Latvian osoittama epäluottamus Itämeren kaasuputkihanketta kohtaan. Ruotsi ei raportin mukaan pidä kaasuputkea turvallisuushkana. Arvion mukaan Venäjällä tulee kuitenkin olemaan intressi putken suojelemiseksi.¹⁰⁹ Lisäksi raportissa tuodaan esille Venäjän mahdollisuus käyttää energian toimitusten katkaisemista painostuskeinona.¹¹⁰ Tämä ei tosin liene uhka Euroopan unionin alueelle suuntautuvassa energian viennissä.

Puolustuskomitean seuraava, 13.6.2008 julkaistu raportti ”Försvar i användning” perustui edellisenä vuonna julkaistuun raporttiin, ja sitä voidaan pitää luonteeltaan väliraporttina. Turvallisuustilanteen analysoinnin osalta raportissa ei esitetä puolustuskomitean edellisestä raportista poikkeavia arvioita.¹¹¹

3.2 Hindsight-analyysi

Tarkasteluajanjakson aikana Ruotsissa laadittuja arvioita leimaa Suomessa tehtyihin arvioihin nähden jopa epärealistisen myönteinen suhtautuminen turvallisuustilanteen kehittymiseen. Arvioita voidaan kuitenkin pitää johdonmukaisina. Arvioiden osalta voidaan nähdä keskeisenä trendi, jonka mukaan Itämeren alueen vakautunut turvallisuustilanne mahdollistaa luotettavan ennakoinnin. Tähän viittaa käsitys siitä, että Ruotsia kohtaan ei kohdistu sotilaallista uhkaa ja edelleen, että aseellisen hyökkäyksen mahdollisuus kymmeneen vuoteen kielletään. Itämeren tilannetta pidetään historiallisen vakaana ja uhkana nähdään lähinnä Venäjän ja Baltian maiden välille syntyvä ristiriita. Tällä saattaisi korkeintaan olla heijastevaikutuksia Ruotsiin. Uhkien ei nähdä kohdistuvan yksittäistä valtiota vastaan. Ennakoitavuuteen liittyy myös Venäjän sotilaallisen kapasiteetin arvioinnit, joiden mukaan Venäjä ei kykene toimimaan oman alueen ulkopuolella kuin rajoitetusti. Lisäksi Venäjän asevoimien tilaa pidetään toistuvasti sekavana ja kykyä heikkona.

Ruotsin puolustusvoimien kehittäminen vuosien 1997-2001 välille perustuu valtiopäivien vuonna 1992 tekemään päätökseen. Tätä päätöstä on täydennetty vuoden 1996 puolustuspäätöksellä. Päätösten mukaisesti puolustusvoimien toimintaa on rationalisoitu sekä sodan ajan joukkojen lukumäärää pienennetty. Vuoden 1997 turvallisuusselvityksen mukaan sodan ajan organisaation vahvuus maavoimissa on 165 000 sotilasta sisältäen muun muassa 16 prikaatia. Lisäksi koko puolustusvoimien sodan ajan vahvuuteen kuuluvat ilma- ja merivoimien joukot sekä kodinturvajoukot. Merivoimien osalta keskeisin taistelualuskalusto

¹⁰⁹ Säkerhet i samverkan, Försvarsberedningens omvärldsanalys, Ds 2007:46, s. 41-43 ja 151-153

¹¹⁰ Sama, s. 123

¹¹¹ Försvar i användning, Ds 2008:48

muodostuu 12 sukellusveneestä sekä 30 pintataistelualuksesta ja vartioveneestä. Lisäksi rannikkojoukkojen sodan ajan vahvuuteen kuuluu muun muassa viisi amfibioataljoonaa, 12 rannikkopataljoonaa ja kolme rannikkotykistöpatteristoa.¹¹² Selvityksen mukaan puolustusvoimien rahoitusvajeen ja turvallisuustilanteen yhdistäminen edellyttävät jatkossakin muutoksia rauhan ajan organisaatioon ja sodan ajan joukkorakenteeseen.

Vuonna 1999 julkaistun turvallisuusselvityksen ”Förändrad omvärld - omdanat försvar” mukaan puolustusvoimien tulee vastata muuttuviin haasteisiin ja olla toimintavalmiina yhden vuoden kuluessa syntyvien kriisien ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Tällöin kyseeseen tulevat lähinnä yhteiskunnan ydintoimintojen turvaaminen. Aseellisen hyökkäyksen torjuntaan tulee kyetä vasta 10 vuoden ennakkovaroituksen perusteella.¹¹³ Puolustusvoimien kehittämisen painopiste kohdistetaan keskeisten kohteiden suojaamiseen ja uhkien ennaltaehkäisyyn varsinaisten torjuntataistelujen sijaan. Sodan ajan joukkojen lukumäärää tarkistetaan merkittävästi.¹¹⁴ Samana vuonna annetussa hallituksen puolustuspolitiikkaa käsitelleessä selvityksessä ”Det nya försvaret” annetaan suuntalinjat puolustusvoimien edelleen kehittämiseksi. Selvityksen mukaan vuoteen 2004 mennessä maavoimien sodan ajan keskeisimmät joukot käsittävät kuusi prikaatin johtoporrasta ja 16 mekanisoitua pataljoona.¹¹⁵ Maavoimien joukkorakenteeseen kuuluu myös aselajijoukkoja. Merivoimien iskukyvyyn runkona on viisi sukellusvenettä, 12 pintataistelualusta sekä amfibiorikaatin johtoporras ja kolme amfibioataljoonaa. Pintataistelualuksia kehitetään hankkimalla kuusi Visby-luokan monitoimikorvettia. Selvityksen mukaan kiinteästä ja liikkuvasta rannikkotykistöstä luovutaan kokonaisuudessaan. Merivoimien päätehtävänä on alueellisen koskemattomuuden turvaaminen. Kaikkien joukkojen kehittämisessä pyritään Nato-yhteensopivuuteen.¹¹⁶ Asiakirjan myötä maavoimien sodan joukkojen vahvuus käytännössä puolittui. Kokonaisuudessaan joukkorakenteen ja tehtävien muutoksia sekä maa- että merivoimissa voidaan pitää erittäin suurina.

Vuoden 2004 puolustuspäätöksen mukaisesti puolustusvoimien joukkorakennetta ja maa- ja merivoimien joukkojen lukumäärää supistetaan edelleen. Keskeisimpinä joukkoina jää perustettavaksi kaksi prikaatin johtoporrasta sekä kahdeksan pataljoonaa. Pataljoonista kolme on taistelupanssarivaunuilla varustettua raskasta mekanisoitua pataljoonaa. Lisäksi

¹¹² Totalförsvaret i förnyelse - etapp 2, Regeringens proposition 1996/97:4, s. 63-64

¹¹³ Förändrad omvärld - omdanat försvar, Regeringens proposition 1998/99:74, s. 99-101

¹¹⁴ Sama, s. 68-69

¹¹⁵ Det nya försvaret - Regeringens proposition, 1999/2000:30, s. 53-60. Prikaatien lukumäärä on neljä, joiden lisäksi muodostetaan kaksi prikaatitasoista esikuntaa.

¹¹⁶ Sama, s. 53-60

maavoimiin kuuluu kolme rynnäkköpanssarivaunuilla varustettua mekanisoitua pataljoonaa ja yksi kevyt pataljoona. Merivoimiin kuuluu yksi amfibiopataljoona. Epäsuorantulen voima muodostuu kahdesta patteristosta. Myös ilmavoimien vahvuutta supistetaan kahdeksasta lennostosta neljään. Asevelvollisuus tullaan lakkauttamaan vuoteen 2014 mennessä, jonka jälkeen rekryointitarve on 4000 vapaaehtoista vuodessa. Puolustusvoimien ja kodinturvajoukkojen kokonaisvahvuus vuonna 2014 on 50 000 sotilasta, joista 28 000 kuuluu operatiivisiin joukkoihin ja 22 000 kodinturvajoukkoihin.¹¹⁷

Tarkasteluajanjakson aikana Ruotsin puolustusvoimien sodan ajan joukkojen lukumääräinen pienentyminen on ollut dramaattista. Puolustusvoimien kehittäminen on tähdännyt vuoden 2004 puolustuspäätöksen mukaisesti kriisien ennaltaehkäisykyvyn luomiseen sekä kansainvälisen kriisinhallintavalmiuksien kehittämiseen. Puolustusvoimien kehittäminen viittaa myös selkeästi siihen, että ruotsalaisen arvion mukaan Itämeren alueen turvallisuustilannetta voidaan ennakoida riittäväällä luotettavuudella. Toisaalta jo vuoden 1999 turvallisuusselvityksessä esitetty pyrkimys Nato-yhteensopivuuteen ja sitä seuranneet toimenpiteet ovat osa samankaltaista asevoimien transformaatiota kuin esimerkiksi Alankomaissa ja Belgiassa on toteutettu.

3.3 Vallitseva arvio Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä – Insight-analyysi

Ruotsin turvallisuuspolitiikka käsittelevä hallituksen turvallisuusselvitys ”Ett användbart försvar” jätettiin valtiopäiville 19.3.2009. Asiakirjassa käsitellään kohtuullisen laajasti turvallisuustilanteen kehitystä ja kuvataan turvallisuuspoliittisia suuntalinjoja. Turvallisuuden uudelleen arviointiin lienee suuresti vaikuttanut elokuun 2008 Georgian kriisi. Asiakirjan esipuheessa todetaankin, että selvitys antaa turvallisuuspolitiikalle uuden suunnan.¹¹⁸ Turvallisuustilanteen kehittymistä kuvataan moniulotteisesti. Asiakirjan mukaan myös lähialueella on mahdollista ajautua sotilaalliseen kriisiin, joskin yksittäisen valtion aseellinen hyökkäys Ruotsia kohtaan on edelleen epätodennäköinen. Kriisien luonne, niiden eskaloitumiseen ja syntyyn kuluva aika sekä kriisien ajallinen kesto voivat vaihdella huomattavasti.¹¹⁹

¹¹⁷ Försvar för en ny tid. Ds 2004:30, s. 63 ja 79-81 sekä Huovinen, Leena: Ruotsin, Norjan ja Tanskan kriisivalmiusjärjestelyt ja niiden kehittyminen 2000-luvulla sekä pohjoismaisten mallien vertailu, Puolustusministeriö, Turvallisuus- ja puolustusasian komitea, TPAK sihteeristö, 2009, s. 6-7. Lisäksi evl Tommy Jeppsonin luento 1.9.2009 ja keskustelut kapt Jussi Ylimartimon kanssa helmikuussa 2010. Jeppsonin luennon luentomateriaali tekijän hallussa.

¹¹⁸ Ett användbart försvar, Regeringens proposition 2008/09:140, s.1

¹¹⁹ Sama, ks. esimerkiksi s. 9, 15 ja 27-28

Selvityksen mukaan Venäjän kehityksen tavoitteena on ollut globaalien suurvalta-aseaman palauttaminen. Venäjän toimet ovat osoittaneet sen itseluottamuksen kasvaneen. Venäjän asevoimien todetaan edelleen nojaavan sekä strategiaan että taktisiin ydinaseisiin. Asevoimien joukkorakennetta ja keskeisimpien yksiköiden kehitystyötä on jatkettu ja kevyemmällä nopean toiminnan joukoilla on aikaisempaa parempi kyky toimia eri puolilla Venäjää. Venäjän kyky sotilaallisiin operaatioihin oman alueen ulkopuolella on edelleen rajallinen. Keskeisin Venäjää koskenut arvio liittyy Venäjän valmiuteen käyttää sotilaallista voimaa. Selvityksessä todetaan voimankäytön olevan aina tilannesidonnaista, mutta Venäjän kynnystä sotilaallisten voimakeinojen käyttöön pidetään alentuneena.¹²⁰ Venäjän turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen voiman painopiste on siirtynyt aikaisempaa selvemmin Kaukasiaan. Ruotsin lähialueet eivät ole Venäjän asevoimien resursoinnin kannalta keskeinen alue.¹²¹

Lähialueen turvallisuustilannetta ja turvallisuuspolitiikkaa Itämeren alueella pidetään edelleen vakaana. Epävarmuustekijöitä on kuitenkin nähtävissä aikaisempaa enemmän, esimerkiksi energiakuljetusten volyymin kasvu on edelleen lisännyt Venäjän intressejä Itämeren alueella. Lisäksi Venäjän suurvaltapyrkimys vaikuttaa Itämeren alueen turvallisuustilanteeseen. Georgian kriisi osoitti myös Venäjällä olevan kyky kohdistaa sotilaallista potentiaalia. Selvityksen mukaan Venäjä ei suoranaisesti muodosta uhkaa Ruotsia kohtaan, mutta Venäjän voidaan tulkita olevan Ruotsin turvallisuutta heikentävä tekijä.¹²² Kokonaisarvion mukaan aseellinen hyökkäys Ruotsia kohtaan ei siis ole todennäköinen, mutta sen mahdollisuutta ei voida kokonaan sulkea pois.

Ulkoasiainvaliokunnan 7.5.2009 puolustusvaliokunnalle antaman lausunnon mukaan turvallisuustilanteen kehittymisen ennustaminen on nykyisessä tilanteessa aikaisempaa vaikeampaa. Epäsuotuisa sotilaallinen kehitys saattaa heijastua myös Ruotsiin ja muutokset saattavat olla nopeita. Tämän johdosta – huolimatta siitä että myös ulkoasiainvaliokunnan mukaan aseellisen voiman käyttäminen Ruotsia vastaan ei ole todennäköistä – tulevaisuudessa ei voida sulkea edes suoran aseellisen hyökkäyksen mahdollisuutta pois.¹²³ Tämä poikkeaa turvallisuusselvityksessä esitetystä arvioista ja on selvityksen arvioita rajumpi. Ulkoasianvaliokunnan lausunnossa myös korostetaan Lissabonin sopimuksen turvatakuulausekkeen merkitystä turvallisuuspolitiikalle.

¹²⁰ Ett användbart försvar, Regeringens proposition 2008/09:140, s. 23-25

¹²¹ Sama, s. 23-25

¹²² Sama, s. 26-28. Viittaus Venäjään turvallisuutta heikentävänä tekijä on epäsuora.

¹²³ Utrikesutskottets yttrande 2008/09:UU4

Puolustusvaliokunta yhtyy mietinnössään 19.5.2009 ulkoasiainvaliokunnan näkemykseen Ruotsin turvallisuustilanteesta ja turvallisuusympäristön kehityksestä. Lisäksi mietinnössä toistetaan Ruotsin mahdollisuus joutua tulevaisuudessa jopa aseellisen hyökkäyksen kohteeksi.¹²⁴ Tähänkin näkemykseen lienee vaikuttanut Georgian sota.

Insight-analyysinä voidaan todeta, että Ruotsi kokee uhkan sotilaallisen voiman käytöstä aluettaan kohtaan kasvaneen. Georgian sotaa seurannut debatti oli Ruotsissa erityisen kiivasta. Keskeistä oli hallituksen arvio siitä, että turvallisuustilanne tulee arvioida uudelleen. Kritiikkiä osoitettiin myös puolustusvoimien säästötoimia kohtaan. Georgian sodan johdosta hallituksen turvallisuus selvityksen julkaisua jouduttiin myöhentämään vuodelle 2009.¹²⁵ Ruotsi on lisäksi voimakkaasti painottanut Lissabonin sopimuksen merkittävyyttä. Ulkoministerin Carl Bildtin mukaan Ruotsi on valmis antamaan jopa sotilaallista apua lähialueella, ja Ruotsi myös olettaa muiden maiden toimivan samoin.¹²⁶

Vallitseva turvallisuustilanteen arvio myös korostaa Itämeren alueen merkitystä. Tähän viittaavat muun muassa panssarivaunukomppanian materiaalin uudelleen sijoittaminen Gotlantiin sekä merivoimien kehittämisen suuntalinjat, joiden ensisijaisena päämääränä on toimintakyvyn kehittäminen lähialueilla tapahtuviin operaatioihin. Lisäksi tähän viittaavat puolustusvoimien keväällä 2009 tarkennetut tehtävät, jotka painottavat Ruotsin puolustamista omalla alueella ja lähiympäristössä, alueellisen koskemattomuuden valvontaa ja turvaamista ja muiden viranomaisten tukemista.¹²⁷ Toisena kokonaisuutena voidaan todeta, että Ruotsin aikaisempi arvio turvallisuuskehityksen luotettavasta ennakoinnista on kärsinyt huomattavasti. Tämä myönnetään kohtuullisen suoraan.

¹²⁴ Försvarsutskottets betänkande 2008/09:FöU10, s.16

¹²⁵ Ks. esimerkiksi <http://www.norden.org/fi/analys-norden/teemat/pohjola-ja-venaejae/venaejae-ravistelee-ruotsin-puolustuspolitiikkaa>, luettu 4.3.2010

¹²⁶ Ks. esimerkiksi <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Ruotsi+lupasi+naapureilleen+sotilaallista+tukea/1135252996279>, luettu 4.3.2010

¹²⁷ <http://www.mil.se/upload/dokumentfiler/publikationer/swedish-armed-forces-2009.pdf>, s. 5, luettu 3.3.2010. Lisäksi Huovinen, Leena: Ruotsin, Norjan ja Tanskan kriisivalmiusjärjestelyt ja niiden kehittyminen 2000-luvulla sekä pohjoismaisten mallien vertailu, Puolustusministeriö, Turvallisuus- ja puolustusasian komitea, TPAK sihteeristö, 2009, s. 6-7. Huovisen mukaan tehtävät ovat olleet samankaltaiset 1990-luvulta lähtien, sisältäen tosin joitain painotuseroja. Lisäksi evl Tommy Jeppsonin luento 1.9.2009. Jeppson käytti Gotlannin puolustusjärjestelyjä esimerkkinä virheellisistä arvioista ja päätöksistä.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

4.1 Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu

Verratessa Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointeja 1990-luvulta vuoteen 2009 saakka voidaan kokonaisuutta pitää hyvin samankaltaisena. Tarkasteltaessa 1990-luvulla tehtyjä arviointeja sekä Suomen että Ruotsin arvioinneissa korostuvat Euroopan unionin jäsenyyden ja myöhemmin unionin laajentumisen vakauttava merkitys. Arvioinneissa korostuvat myös sisällöltään samankaltaiset epävarmuustekijät Venäjän kehityksen ennakoitavuuteen. Erityisenä huolenaiheena pidetään TAE-sopimuksen myötä Venäjän asevoimien uudelleen ryhmittämistä lähialueille. Suomalaisista arvioinneista poiketen Ruotsi arvioi laajasti myös Venäjän asevoimien tilaa, joka kuvataan erittäin heikkona ja toimintakyvyltään rajallisena. Sotilaallisena uhkana Ruotsi on jo vuonna 1999 esittänyt lähinnä poliittisen tai sotilaallisen painostuksen ja epäsymmetristen keinojen käyttämisen näiden osana. Itämeren alueella Ruotsi arvioi sotilaallisen voimankäytön mahdollisuuden ainoastaan Venäjän voimakeinojen käyttönä Baltian maita kohtaan.

Vuosituhanne alun aikaisissa arvioinneissa yhdistyy Euroopan unionin laajenemisen myötä parantunut turvallisuustilanne. Myös arviot mahdollista ristiriitatilanteista ovat Suomen ja Ruotsin arvioinneissa lähes identtiset ja ne liittyvät lähinnä Kaliningradin erityisasemaan sekä kysymykseen Baltian maiden venäläisvähemmistön asemasta. Suurimpana epävarmuustekijänä nähdään Venäjän suhtautuminen Baltian maiden mahdolliseen Nato-jäsenyyteen. Ruotsin arvio poikkesi osaltaan Suomen laatimasta arvioinnista ollen selkeästi pidättyväisempi. Ruotsin turvallisuustilanteen kehittymiseen liittyvää kokonaisarviota voidaan pitää Suomea selkeästi myönteisempänä. Ruotsi esittikin vuoden 2001 puolustuskomitean raportissa arvion siitä, että Ruotsia kohtaan ei kohdistu sotilaallista uhkaa seuraavaan 10 vuoteen. Lisäksi Ruotsi arvioi toistuvasti Venäjän asevoimien tilan edelleen heikentyneen ja toimintakyvyn vaarantuneen. Suomalainen arvio poikkesi selkeästi viimeksi mainituista ja arvioinneissa enemminkin painotettiin Venäjän halua lisätä vaikutusvaltaansa myös Suomen lähialueella ja Itämerellä.

Vuosien 2003-2008 välisen ajanjakson aikaisia arvioita kuvaa lausuma myönteisen kehityksen jatkumisesta. Maiden julkaisemissa arvioinneissa toistuvasti ilmaistaan turvallisuustilanteen olevan edellistä arviota kehittyneempi. Ruotsalaisia turvallisuustilanteen arvioita voidaan kuitenkin pitää Suomessa julkaistuja arvioita positiivisempina. Venäjän reaktiota Baltian

maiden Nato-jäsenyyteen pidettiin ennakoitua vähäisempänä. Ruotsi arvioi Naton laajenemisen olevan Itämeren alueella vakautta lisäävä tekijä. Suurimpina epävarmuustekijöinä molempien maiden arvioissa pidetään edelleen Baltian maiden ja Venäjän välisiä ristiriitaisuuksia vähemmistökymsymykseen ja Kaliningradin alueeseen liittyen. Arviointien eroavaisuudet painottuvat Venäjän taloudellisen ja poliittisen kehityksen sekä Venäjän asevoimien kehityksestä esitettyihin arvioihin. Yleistäen Suomen arviot Venäjän kehityksestä painottuvat Venäjän sisäisen kehityksen epävarmuustekijöiden arviointiin ja vastaavasti Ruotsi painottaa omissa arvioinneissaan Venäjän asevoimien tilaa. Sotilaallisen voimankäytön uhka arvioidaan kummassakin maassa vähäiseksi ja lähinnä epäsymmetriseksi. Suomessa on kuitenkin esitetty esimerkiksi valiokuntien lausunnoissa tai turvallisuuspoliittisissa seurantaryhmissä huomattavasti enemmän kritiikkiä ja käyty Ruotsiin verrattuna voimakkaampaa keskustelua.

Georgian sota leimasi sekä Suomen että Ruotsin vuonna 2009 julkaisemia turvallisuuspoliittisia arvioiteja. Molempien maiden arvioissa todetaan turvallisuustilanteen yksinkertaisesti muuttuneen. Turvallisuustilanteen muuttumiseen johtaneita tekijöitä Suomen arvion mukaan ovat muun muassa Venäjän osoittama tahto omien etujen turvaamiseksi myös voimakeinoin, mikä lisää jännitettä ja mahdollisuutta sotilaalliseen voimankäyttöön. Tämä voi olla mahdollista myös Itämeren piirissä esimerkiksi sotilaallisena painostuksena tai epäsymmetristen keinojen käyttönä. Selonteko ei kuitenkaan sulje muiden keinojen käytön mahdollisuutta pois. Vastaavasti Ruotsin arvioinnin mukaan Venäjän kynnys aseellisen voiman käytölle on pienentynyt. Sotilaallinen voimankäyttö ei ole todennäköistä, mutta se on mahdollista. Lisäksi kriisi on mahdollinen myös lähialueella, tosin yksin Ruotsia vastaan ei ennakoida kohdistuvan sotilaallista voimankäyttöä. Venäjän asevoimien tilaa pidetään kohentuneena ja Venäjän kykyä keskittää joukkoja maan eri osista pidetään aikaisempaa parempana. Kokonaisuudessaan ruotsalaisen arvion mukaan turvallisuustilanteen ennakoinnin epäluotettavuus on kasvanut merkittävästi.

Turvallisuustilanteen arviointien vertailun perusteella voidaan osoittaa keskeisimmät yhteneväisyydet ja eroavaisuudet. Yhteneväisyydet painottuvat Euroopan unionin Itämeren aluetta vakauttaneeseen asemaan sekä arvioon mahdollisista Venäjän ja Baltian maiden välille syntyvistä ristiriidoista. Arviointien vertailun perusteella voidaan selkeästi osoittaa Suomen ja Ruotsin erilainen asema suhteessa Venäjään. Suomalaisista arvioinneista on tulkittavissa varauksellinen suhtautuminen Venäjään sekä pikemminkin halu yliarvioida Venäjän asevoimien potentiaalia. Ruotsi on geopoliittisen asemansa nojalla kyennyt seuraamaan

Venäjän kehitystä sivustakatsojana. Tämä on erityisesti nähtävissä siinä, että Ruotsi on arvioinneissaan pitänyt turvallisuustilanteen ennakoitavuutta Suomessa tehtyjä arvioita parempana. Tämä on myös nähtävissä siinä, että Ruotsi on julkaissut ajallisesti merkittävästi pidemmälle ulottuvia arvioita kuin Suomi. Myös asevoimien kehittämisen osalta voidaan nähdä Suomessa vallitseva epävarmuuden tila Venäjän kehitystä kohtaan. Vastaavasti Ruotsi on tehnyt oman turvallisuuden arviointien perusteella merkittäviä joukkojen supistuksia. Myönteistä turvallisuustilanteen kehitystä seurannut Georgian sota herättää kysymyksen siitä, oliko Venäjän halu ja kyky aseellisen voiman käyttöön Ruotsille suurempi yllätys kuin se oli Suomelle. Ruotsin laatima turvallisuustilanteen analyysi on Georgian sodan jälkeen lähentynyt suomalaista arviota.

4.2 Itämeren turvallisuustilanteen ennakointi – Foresight-analyysi

Foresight-analyysiä edeltävän Insight-vaiheen tuloksena voidaan Itämeren alueen kylmän sodan jälkeinen turvallisuuskehitys ja sen arvioinnit jakaa neljään ajanjaksoon. Kunkin ajanjakson turvallisuuden arvioinneista on löydettävissä yksi tai useampi toistuva trendi.

Ensimmäinen ajanjakso päättyi vuosituhannen vaihteeseen ja sitä leimasi sekä Suomessa että Ruotsissa turvallisuuden uudelleenarviointi. Tähän arviointiin vaikuttivat kylmän sodan vastakkainasettelun päättyminen ja molempien maiden liittyminen Euroopan unionin jäseniksi. Unionin jäsenyys nähtiin koko Itämeren alueen turvallisuustilannetta vakauttavana tekijänä. Keskeisimmät Itämeren alueen turvallisuuskehitykseen vaikuttavat häiriötekijät ja uhkat liittyivät Venäjän epävakaaseen kehitykseen sekä erityisesti Venäjän sotilaallisen läsnäolon lisääntymiseen Itämerellä ja lähialueella. Tämä aiheutui Venäjän joukkojen TAE-sopimuksen mukaisista siirroista sekä Keski-Euroopassa ja Baltian maissa olleiden joukko-osastojen uudelleensijoittamisesta.

AJANJAKSO	SUOMI	RUOTSI
<i>Vaihe I: Kylmän sodan jälkeinen turvallisuuden uudelleen arviointi (vuoteen 2000 saakka)</i>	Valtioneuvoston turvallisuuspoliittinen selonteko 1995: + Suomen EU-jäsenyys – Venäjän demokratiakehitys – Baltian maiden kehitys ja Naton laajeneminen – Venäjän sotilaallinen läsnäolo Itämerellä ja lähialueella lisääntyy (TAE-sopimus ja Baltian maista poistuvat laivastotukikohdat)	Hallituksen turvallisuusselvitys 1996: + Venäjän myönteinen kehitys (yhteistyö länsimaiden kanssa) ? Venäjän asevoimien heikko tila – Venäjän sotilaallinen läsnäolo Itämerellä ja lähialueella (TAE-sopimus ja Baltian maista poistuvat laivastotukikohdat)
	Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 1997: + Suomen EU-jäsenyys – Naton laajeneminen Baltiaan	Hallituksen turvallisuusselvitys 1999: + EU:n laajeneminen – Venäjän epävarma kehitys ? Venäjän asevoimien heikko tila – Sotilaallinen läsnäolo lisääntyy (TAE-sopimus, joukkojen siirrot) – Sotilaallinen uhka vähäinen, uhkana poliittinen tai sotilaallinen painostus tai Venäjän sotilaallinen väliintulo Baltiassa – Epäsymmetriset uhkat

Taulukko 1. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu vuoteen 2000 saakka

Toinen ajanjakso ajoittui vuosituhannen alkuvuosiin ja sitä vastaavasti leimasi Euroopan unionin ja Naton laajenemiseen liittyneet epävarmuustekijät. Toisaalta ajanjaksoon liittyi myös syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen esille noussut epäsymmetristen uhkien korostuminen. Venäjän halu oman vaikutusvallan lisäämiseksi sekä Venäjän ja Baltian maiden välille aiheutuneet erimielisyydet tunnustettiin sekä Suomen että Ruotsin arvioissa mahdollisiksi ristiriitoja aiheuttaviksi tekijöiksi. Venäjän kielteinen suhtautuminen Naton laajenemiseen koettiin selkeänä uhkana. Ruotsalaisen arvion mukaan aseellisen hyökkäyksen uhkaa ei esiinny Ruotsia vastaan seuraavaan kymmeneen vuoteen.

AJANJAKSO	SUOMI	RUOTSI
<i>Vaihe II: Euroopan unionin ja Naton laajenemisen vaikutusten arviointi (vuosien 2000- 2004 aikana)</i>	Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2001: + Suomen EU-jäsenyys – EU:n laajeneminen (Kaliningrad) – Naton laajeneminen Baltiaan (sotilaallinen väliintulo) – Baltian venäläisvähemmistön kysymys – Venäjän halu lisätä vaikutusvaltaa (lisääntyvä sotilaallinen läsnäolo)	Puolustuskomitean raportti 2001: + Turvallisuustilanne parantunut (ei aseellisen hyökkäyksen uhkaa 10 vuoteen) – EU:n laajeneminen (Kaliningrad) – Baltian venäläisvähemmistön kysymys ? Venäjän asevoimien kehitys ei ole edennyt ja määrä lähialueella pienentynyt
	Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä 2004: + Baltian Nato-jäsenyys – Venäjän halu lisätä vaikutusvaltaa (lisääntyvä sotilaallinen läsnäolo, asevoimien uudistettu doktriini) – Epäsymmetriset uhkat	Puolustuskomitean raportti 2003: + Baltian Nato-jäsenyys (Venäjä myös hyväksynyt) + Ei uhkaa, joka kohdistuisi yhteen valtioon + Turvallisuustilanne parantunut (ei aseellisen hyökkäyksen uhkaa 10 vuoteen) + Venäjän kehitys vakiintunut – Baltian venäläisvähemmistön kysymys – Venäjän halu lisätä vaikutusvaltaa (ei tosin kohdistu Itämerelle)

Taulukko 2. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu 2000-2004

Kolmas ajanjakso päättyy vuoteen 2008 ja sille on kuvaavaa jatkuvasti myönteisemmäksi muuttuneet arvioinnit turvallisuustilanteen kehityksestä. Jakson lopulla erityisesti ruotsalaisissa arvioinneissa Itämeren alueen turvallisuustilannetta pidettiin erittäin vakaana. Arvioihin ovat vaikuttaneet Euroopan unionin edelleen laajentuminen sekä Venäjän laimea reaktio Baltian maiden Nato-jäsenyyteen. Keskeisimmät epävarmuustekijät liittyivät edelleen Venäjän ja Baltian maiden välisiin ratkaisemattomiin kiistoihin sekä Kaliningradin alueen erityisasemaan.

AJANJAKSO	SUOMI	RUOTSI
<i>Vaihe III: Myönteisen kehityksen arvioinnit (vuosien 2004- 2008 aikana)</i>	Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004: + Lähialueen vakaus kasvanut (Baltian maiden jäsenyydet EU:ssa ja Natossa, Venäjän sisäinen kehitys) – Baltian venäläisvähemmistön kysymys – Kaliningradin erityisasema – Epäsymmetriset uhkat	
	Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä 2006: + Lähialueen vakaus kasvanut (EU:n laajeneminen, Venäjän sisäinen kehitys) + Ei suoraa sotilaallista uhkaa (sotilaallinen painostus mahdollinen) – Venäjän kehityksen arvioinnin epäluotettavuus – Epäsymmetriset uhkat	Puolustuskomitean raportti 2007: + Lähialueen vakaus kasvanut paremmaksi kuin koskaan aikaisemmin (EU:n ja Naton laajeneminen) – Venäjän kehityksen arvaamattomuus: sisäpolitiikka, nationalismien kasvu – Baltian venäläisvähemmistön kysymys ? Venäjän asevoimien tila kohentunut, mutta joukkojen määrä Itämeren piirissä on pienentynyt (vain rajallinen kyky toimia oman alueen ulkopuolella) – Epäsymmetriset uhkat

Taulukko 3. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu 2004-2008

Neljäs jakso liittyy Georgian sodan jälkeiseen tilanteeseen ja Venäjän uudelleen arviointiin. Itämeren alueen turvallisuustilannetta pidetään muuttuneena. Sotilaallisen kriisin mahdollisuus on arviointien mukaan kasvanut. Venäjää pidetään aikaisempaa arvaamattomampana. Turvallisuustilanteen arviointia ja erityisesti ennakoitavuutta pidetään aikaisempaa haastavampana ja vaikeampana. Jaksoa kuvaa hämmennyksen tila ja hämmennyksen voidaan katsoa edelleen jatkuvan. Jakson osalta merkittävää on myös Lissabonin sopimuksen voimaantulo sekä Ruotsin hallituksen julkisuuteen tuoma tulkinta suoran sotilaallisen avun antamisesta. Sopimuksen velvoitteiden ja niiden vaikutuksen arvioinnin voidaan katsoa olevan kesken.

AJANJAKSO	SUOMI	RUOTSI
<i>Vaihe IV: Turvallisuuden uudelleenarviointi (vuodesta 2008 alkaen, jatkuu edelleen)</i>	Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2009: – Turvallisuustilanne muuttunut (jännitteet ja mahdollisuus sotilaallisen voimankäyttöön) – Sotilaallisen voimankäytön mahdollisuus (sotilaallinen painotus, muut voimakeinot mahdollisia) – Epäsymmetriset uhkat (tietoverkkohyökkäykset, painostus) – Venäjän halu omien etujen turvaamiseksi myös voimakeinoin	Hallituksen turvallisuus selvitys 2009: – Turvallisuustilanne muuttunut (kriisi mahdollinen myös lähialueella – ei tosin yksin Ruotsia kohtaan – ja kriisien syntymisen ennakoitavuus heikkenee) – Sotilaallisen voimankäytön mahdollisuus (ei todennäköinen, mutta mahdollinen) – Venäjän kynnys aseellisen voiman käytölle pienentynyt ? Venäjän asevoimien tila on kohentunut ja kyky joukkojen keskittäminen Venäjän eri alueilta on parantunut

Taulukko 4. Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointien vertailu 2008-

Edellä kuvattujen tulosten perusteella Foresight-analyysina voidaan tarkastella kolmea mahdollista skenaariota, joiden mukaisesti Itämeren alueen turvallisuustilanteen voidaan 2010-luvulla arvioida kehittyvän. Kehityssuuntina voidaan nähdä myönteisen kehityksen toistuminen, hitaan kehityksen vaihtoehto tai vaihtoehtoisesti epäsuotuisan kehityksen voimistuminen. Myönteisen ja hitaan kehityksen eroavaisuuksia voidaan pitää vähäisinä. Kehityssuuntien keskeisin ero syntyy siitä, että myönteinen kehityssuunta sisältää hitaaseen kehitykseen nähden vähäisemmän määrän epävarmuustekijöitä.

Myönteisen kehityksen kehityssuunnassa vallitseva hämmennyksen tila väistyy, Venäjän toimet Georgiassa sivuutetaan ja turvallisuustilanteen arvioinneissa palataan jo lähivuosien aikana erittäin myönteisiin arviointeihin. Tällöin Itämeren alueen myönteisen kehityksen ennakoitaan jatkuvan ja Itämeren tilannetta kuvataan vakautuneeksi. Myönteisen kehityssuunnan edellytyksinä voidaan pitää Venäjän ja Euroopan unionin keskinäisriippuvuuden kasvua. Baltian ja Venäjän väliset erimielisyydet tulisi saada epävarmuutta aiheuttavina tekijöinä ratkaistua. Lisäksi kehityssuunta edellyttäneen maailmanlaajuisen taloudellisen tilanteen ennakoitua nopeampaa elpymistä ja samanaikaista raaka-aineiden maailmanmarkkinahintojen kasvua. Myönteisen kehityksen voimistumisen

seurauksena Itämeren merkitys strategisena kuljetustienä säilyy, mutta Venäjä ei koe tarvetta lisätä sotilaallista läsnäoloaan Itämeren alueella. Myönteisen kehityssuunnan seurauksena turvallisuustilanteen ennakoitavuutta pidetään korkeana.

Hitaan kehityksen seurauksena turvallisuustilanteen arvioinneissa palataan myönteisen kehityssuunnan mukaisesti turvallisuustilanteen kehityksen positiiviseen arviointiin, mutta edellä esitetty mallia hitaammin. Edellytykset ovat samankaltaiset kuin myönteisen kehityksen kehityssuunnassa, mutta vallitseva hämmennyksen tila ei väisty. Hitaassa kehitysmallissa voidaan nähdä joitain epävarmuustekijöitä tai mahdollisia valtioiden välisiä ristiriitaisuuksia. Lisäksi Venäjän epävakaata kehitystä saattaa olla vaikuttava tekijä. Hitaan kehityksen seurauksena Itämeren alueen sotilaalliseen kapasiteettiin ei osoiteta merkittäviä lisäinvestointeja, mutta sotilaallinen läsnäolo saattaa ainakin tilapäisesti lisääntyä. Lisäksi alueella pysyvästi olevien joukkojen sekä taistelualusten ja ilma-alusten harjoitus- ja lentotoiminnan määrät saattavat kasvaa sekä liikenne ja partiointi lisääntyä. Hitaan kehityksen seurauksena ennakoitavuus säilyy heikkona tai vahvistuu vain vähän.

Turvallisuustilanteen epäsuotuisan kehityssuunnan vahvistuminen voi aiheutua useista, toisistaan riippumattomista tekijöistä. Keskeisin syy on kuitenkin Venäjän harjoittama politiikka ja sen mahdolliset seuraukset Itämeren alueelle. Epäsuotuisan kehityssuunnan seurauksena Venäjä kokee tarpeen lisätä sotilaallista läsnäoloaan Itämerellä pysyvästi. Lisäksi Venäjän joukkojen aktiviteetti on korkea ja harjoitustoiminta vilkasta. Epäsuotuisassa kehityksessä turvallisuustilanteen ennakoitavuus on heikkoa tai erittäin heikkoa. Tähän viittaa esimerkiksi turvallisuustilanteen poikkeavat arvioinnit ennen Georgian sotaa ja sen jälkeen.

Tutkimuksessa käsitellyn aineiston tarkastelulla ja siitä tehdyn analyysin perusteella on haastavaa tehdä tutkimuksellisia johtopäätöksiä tai ennakoida turvallisuuskehitystä. Myös eri skenaarioiden toteutumisen todennäköisyyden arviointi on haasteellista. Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan kuitenkin esittää edellä mainittujen skenaarioiden kuvailu. Lisäksi voidaan esittää johtopäätös, että Suomen ja Ruotsin turvallisuusarviointit tulevat 2010-luvulla olemaan selkeästi kielteisempiä ja lyhyemmälle ajanjaksolle tähtääviä kuin ennen Georgian sotaa laadituissa arvioinneissa esitettiin.

4.3 Diskurssi

Tutkimuksen tarkoituksena oli perehtyä Itämeren turvallisuustilanteeseen sekä ennakoida turvallisuustilanteen kehittymistä. Tutkimusasetelman laajuudesta johtuen käsittelyä kuitenkin rajattiin Suomen ja Ruotsin turvallisuuden arviointien käsittelyyn. Tarkasteltavan aineiston ajalliseksi perspektiiviksi valittiin kylmän sodan jälkeinen aika. Aineistoon perehtymällä pyrittiin kuvaamaan turvallisuustilanteen nykytila ja laatimaan Suomen ja Ruotsin arvioinneista synteesi, joka mahdollistaisi ennakoinnin 2010-luvun jälkipuoliskolle. Tutkimusta ohjaavaksi tutkimusongelmaksi asetettiin kysymys, miten Itämeren alueen turvallisuustilanne tulee 2010-luvulla kehittymään Suomen ja Ruotsin turvallisuuden arviointien perusteella.

Tutkimuskysymystä tuettiin seuraavilla alakysymyksillä:

- Minkälaisia arvioita Suomi ja Ruotsi ovat tehneet Itämeren alueen turvallisuuskehityksestä kylmän sodan päättymisen jälkeen?
- Mitkä ovat Suomen ja Ruotsin arvioiden keskeisimmät yhteneväisyydet ja eroavaisuudet?

Ensimmäiseen alakysymyksen vastaukset on esitetty luvuissa 2 ja 3. Lukujen keskeisin tavoite on nykytilan kuvaaminen. Lukujen päätteeksi esitetäänkin turvallisuusarvioiden keskeisin sisältö sekä analysoidaan syitä, jotka ovat johtaneet arviointien julkaisuun. Suomen ja Ruotsin arviointeja verrataan ja toiseen alakysymykseen sekä varsinaiseen tutkimuskysymykseen vastataan luvussa 4.

Tutkimus on lähinnä katsaus Suomen ja Ruotsin turvallisuustilanteen kehittymisestä tehtyihin arvioihin. Tästä huolimatta aineiston tarkastelu tuottaa lisätietoa aiheen perusteisiin perehtyvällä henkilölle. Tutkimusasetelmaa on ohjannut tavoite Itämeren alueen turvallisuuskehityksen ennakointiin, mutta tutkimuksen laajuudesta johtuen turvallisuuskehityksen ennakointi on ollut mahdollista vain osittain.

Tutkimustulosten arviointiin on vaikuttanut käytetyn lähdeaineiston poliittinen luonne. Analyysissä on pyritty implisiittiseen arviointiin. Implisiittistä tulkintaa on pyritty tukemaan käyttämällä asevoimien kehittymistä konkreettisenä esimerkkinä. Asevoimien kehittämisen osalta arviota voi kuitenkin korkeintaan pintapuoleisena. Sodan kuvan muutos ja siihen

liittyvä tekninen kehitys sekä uusien asejärjestelmien ulottuvuus ja teho kompensoivat tarkasteltua joukkorakenteen pienentymistä. Asevoimien tarkastelu herättääkin sotataidollisen kysymyksen, onko Ruotsin asevoimat mitoitettu kyvyltään liikesodankäynnin vaatimuksiin, ja että varautuuko Suomi edelleen massamaiseen kulutussodankäyntiin. Syvällisempään suorituskyvyn arviointiin ja sen kehittymiseen ei tässä tutkimustyössä ollut mahdollisuutta.

Tutkimustyössä käytetty Hindsight, Insight, Foresight -analyysi tuki tutkimusprosessin aikana karttuvan tiedon analysointia. Vaikka menetelmää yleisesti pidetään tulevaisuuden tutkimukseen hyvin soveltuvana, jäi analyysimenetelmä käyttöarvoltaan suppeaksi. Analyysin käyttö tutkimuksessa oli kuitenkin tutkijaa helpottava ja tarkoituksenmukainen. Lisäksi analyysimenetelmä mahdollisti tutkimuksen johtopäätöksenä esitettyjen skenaarioiden luomisen. Skenaarioiden todennäköisyyden arviointiin ei kuitenkaan käytetyn lähdeaineiston ja analyysin perusteella ollut mahdollisuutta.

Jatkotutkimuksena olisi mahdollista kartoittaa Itämeren alueen turvallisuustilanteen arviointeja laajemmin. Tällöin tarkasteluun voisi liittää esimerkiksi Viron tai Puolan laatimat arvioinnit. Tämä myös tukisi paremmin Itämeren alueen kokonaistarkastelua. Vaihtoehtoisesti Suomen ja Ruotsin turvallisuuden arviointeja olisi mahdollista täydentää liittämällä poliittisesti laaditun aineiston ohien myös riippumattomien tahojen analyysseja ja tutkimuksia. Kolmas vaihtoehto olisi johdannossa kuvatulla tavalla tarkastella Suomen ja Ruotsin arvioita eri teoreettisen lähestymistavan kautta. Kaikki vaihtoehdot – viimeksi mainittu erityisesti – edellyttävät tutkijalta nykyistä parempaa turvallisuuspolitiikan perusteiden tuntemista.

LAHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

EU Strategy for the Baltic Sea Region; Non-paper, 15.1.2009. Luettavissa osoitteessa <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=41019&GUID={09CF0BA9-11F9-47E7-BA40-29C029D7F184}>, [viitattu 24.9.2009 ja 4.3.2010]

Keskinen, Auli: Hindsight, Insight, Foresight -analyysin muistio ja opetusmateriaali, 5.10.2004. Materiaali on tekijän hallussa.

2. KIRJALLISUUS JA MUUT JULKAISTUT LÄHTEET

Antola, Esko, ym: Kansainvälinen politiikka, tutkimus ja käytäntö, WSOY, Juva 1981

Den Blå Boken: Marina Stridkafter ut er militärteoretisk perspektiv, Förvarshögsskolans Krigsvetenskapliga institutionen, Stockholm, 2002

En strategi för Sveriges säkerhet. Försvarsberedningens förslag till reformer Ds 2006:1, 2006

Ett Användbart försvar: Regeringens proposition 2008/09:140

Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 1/1997, 1997

Europas säkerhet - Sveriges försvar, Rapport från Försvarsberedningen Ds 1999/55, 1999

Försvar i användning, Ds 2008:48, Försvarsdepartementet, 2008

Förändrad omvärld - omdanat försvar, Regeringens proposition 1998/99:74, 1998

Hakovirta, Harto: Maailmanpolitiikka - teoria ja todellisuus, Gummerus, Jyväskylä 2002

Hirsijärvi, Sirkka, ym: Tutki ja kirjoita, kustannusosakeyhtiö Tammi, 10. painos, Jyväskylä, 2006

Itämeren haasteet ja Itämeri-politiikka. Valtioneuvoston selonteko. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 23/2009

Juntunen, Alpo: The Baltic Sea as a Geopolitical Issue, Julkaisusarja 4, työpapereita 13/2001, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2001

Kenttöohjesääntö yleinen osa, Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet, Pääesikunta/Suunnitteluosasto, Ohjesääntönumero 202, Edita Prima Oy; Helsinki, 2007

Kerttunen, Mika (toim.): Uudet uhkat?, Julkaisusarja 2, Tutkimusselesteita, N:o 37, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2007

Limnell, Jarno ja Raitasalo, Jyri: Selonteko 2009. Turvallisuuden uudelleen arviointia, Julkaisusarja 4, työpapereita N:o 29, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2009

Limnell, Jarno: Toimiiko turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selontekomenettely?, Julkaisusarja 4, työpapereita N:o 26, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2008

Lintonen, Raimo: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen, Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1996

Merisodankäynnin kehityslinjoja, Julkaisusarja 4 N:o 4/2005, Taktiikan laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima oy, Helsinki

Morgenthau, Hans: Politics among Nations: the Struggle for Power and Peace, McGraw-Hill, 1993

Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas: Mikä Suomea uhkaa? Laaja turvallisuuskäsitys ja uhkakuva politiikka näkökulmina Suomen turvallisuuspolitiikkaan, Julkaisusarja 4, työpapereita N:o 23, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2007

Sirén, Torsti: Strategian laitokselle tehtävien tutkimusten rakenteellisia perusteita, Julkaisusarja 4, työpapereita 17/2003, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2003

Sivonen, Pekka: Strategisen tutkimuksen haasteista ja realismin ajankäytävyydestä. Opetusministeriön strategian alan tutkimusmenetelmistä.

Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansanvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena, Strategian laitos, Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, N:o 11, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1998

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Valtioneuvoston selonteko VNS 2/2001, 2001

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009

Suomen turvallisuusympäristö 2000-luvun alussa, Strategian laitos, Julkaisusarja 2 N:o 10, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2001

Stålvant. Eric ja Windmark, Erik (toim.): The Baltic Sea Choir – Still in Concert? Conference Report and paper, Stockholm September 27th 2004, Förvarshögsskolans Acta B 33, Elanders Gotab AB, Vällingby, 2005

Sydow, Björn von: Sweden's Security in the 21st Century, Regeringskansliet, 1999

Säkerhet i samverkan, Försvarsberedningens omvärldsanalys, Ds 2007:46, 2007

Säkrare grannskap - osäker värld. Försvarsberedning omvärldanalys, Ds 2003:8, 2003

Totalförsvar i förnyelse - etapp 2, Regeringens proposition 1996/97:4 sekä lyhennelmä The Renewal of Sweden's Defence: Phase 2

Turvallisuus muuttuvassa maailmassa - Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 1/1995, 1995

Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 9/2004, Paintmedia, 2004

Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä 2008. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 8/2008, Yliopistopaino, 2008, Helsinki

Viitasalo, Mikko ja Österlund, Bo: Muutosten Itämeri, Julkaisusarja 1, strategian tutkimuksia, N:o 5, Strategian Laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1995

Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia, WSOY, Juva, 1997

3. OPINNÄYTTEET JA ARTIKKELIT

Aaramo, Andres: Itämeren öljynkuljetusten merkitys Venäjän kansantaloudelle, Esiupseerikurssin tutkimustyö, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2006

Horila, Jyrki: Pohjoismaiden puolustusratkaisu – yhteinen suunta vai yksilöratkaisuja asevoimien kehittämisessä, Esiupseerikurssin tutkimustyö, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2008

Huovinen, Leena: Ruotsin, Norjan ja Tanskan kriisivalmiusjärjestelyt ja niiden kehittyminen 2000-luvulla sekä pohjoismaisten mallien vertailu, Puolustusministeriö, Turvallisuus- ja puolustusasian komitea, TPAK sihteeristö, 2009

Pietilä, Kari: EU:n ja ETYJ:n turvallisuuspyrkimykset Itämeren piirissä, Pro gradu, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2005

Raitasalo, Jyri: Kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi aiheuttamat haasteet kylmän sodan jälkeisellä ajalla, Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2007

4. MUUT LÄHTEET

Eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintö 2/2001, 14.12.2001 (PuVM 2/2001 vp - VNS 2/2001 vp), luettavissa osoitteessa http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/puvm_2_2001_p.shtml [viitattu 5.1.2010]

Eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintö 1/2004, 16.12.2004 (PuVM 1/2004 vp - VNS 6/2004 vp), luettavissa osoitteessa http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/puvm_1_2004_p.shtml [viitattu 5.1.2010]

Eduskunnan puolustusvaliokunnan lausunto 4/2009, 15.5.2009, (PuVL 4/2009 vp - VNS 1/2009 vp), luettavissa osoitteessa http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/puvm_4_2009_p.shtml [viitattu 7.1.2010]

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan mietintö 5/2009, 10.6.2009 (UaVM 5/2009 vp - VNS 1/2009 vp), luettavissa osoitteessa http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/uavm_5_2009_p.shtml, [viitattu 7.1.2010]

Försvarsutskottets betänkande 2008/09:FöU10, luettavissa osoitteessa http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GW01FöU10, [viitattu 15.2.2010]

Helsingin Sanomat. <http://www.hs.fi/>, [viitattu 4.3.2010]

Häkämies, Jyri, puolustusministeri: puhe 184. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 21.1.2008, <http://www.hakamies.fi/fi/ajankohtaista/puheet/body0=507>, [viitattu 24.9.2009]

Häkämies, Jyri, puolustusministeri: puhe Paasikiviseurassa 31.2.2008, <http://www.hakamies.fi/fi/ajankohtaista/puheet/body0=508>, [viitattu 24.9.2009]

Häkämies, Jyri, puolustusministeri: puhe 185. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 7.4.2008, <http://www.hakamies.fi/fi/ajankohtaista/puheet/body0=516>, [viitattu 24.9.2009]

Häkämies, Jyri, puolustusministeri: puhe 189. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 22.9.2008, http://www.defmin.fi/index.phtml?661_m=3725&s=270, [viitattu 15.2.2010]

Häkämies, Jyri, puolustusministeri: puhe 191. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 9.11.2009, http://www.defmin.fi/index.phtml?661_m=4107&s=270, [viitattu 15.2.2010]

Itämeriportaali. <http://www.itameriportaali.fi/>, [viitattu 4.3.2010]

Jeppson, Tommy. Luento Esiupseerikurssille, 1.9.2009. Materiaali on tekijän hallussa.

Lähetekeskustelu, Eduskunnan täysistunto, 11.2.2009, luettavissa osoitteessa http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_6_2009_ke_p_1.shtml#asiakirja-alku, [viitattu 5.1.2010]

Methodix. http://www.methodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/03_tieteenalakohtaiset/02_tulevaisuuden_tutkimus/, [viitattu 5.1.2010 ja 5.11.2009]

Ruotsin puolustusvoimien internet-sivut. <http://www.mil.se>. Täydennetty osoitteesta <http://www.mil.se/upload/dokumentfiler/publikationer/swedish-armed-forces-2009.pdf>, [viitattu 3.3.2010]

Stubb, Alexander, ulkoasianministeri: puhe suurlähettiläspäivillä 25.8.2008, <http://www.alexstubb.com/fi/publication/39/?item=389>, [viitattu 15.2.2010]

Utrikesutskottets yttrande 2008/09:UU4, luettavissa osoitteessa http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3324&dok_id=GW05UU4y, [viitattu 15.2.2010]

Vanhanen, Matti, pääministeri: puhe Keskustan turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa seminaarissa 2.4.2008, http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Puheet_ja_kirjoitukset.iw3?showmodul=149&newsID=f656117d-d064-47b9-a89b-af82fce66574, [viitattu 15.2.2010]

Vanhanen, Matti, pääministeri: puhe Keskustan eduskuntaryhmän kesäkokouksessa 25.8.2008, http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Puheet_ja_kirjoitukset.iw3?showmodul=149&newsID=c3f268b1-e9b6-4a9e-8b0e-fef4fc899f6b, [viitattu 15.2.2010]

Virallinen Pohjoismaiden yhteistyösivusto. <http://www.norden.org/fi/>, [viitattu 4.3.2010]